

INARIN KUNNAN SAAMEN KIELISTRATEGIA
sisältäen saamelaisalueen kuntien yhteisen saamen kielten kielistrategian

Valtuuston hyväksymä 11.6.2020

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Sisällys

Johdanto	3
Saamelaisalueen kuntia koskeva saamen kielisiin liittyvä lainsäädäntö ja aiemmat selvitykset saamen kielilain toteutumisesta	5
Saamelaisalueen kuntia koskeva saamen kielisiin liittyvä lainsäädäntö.....	5
Aiemmat selvitykset saamen kielilain toteutumisesta.....	5
Saamen kielistrategiatyön tavoitteet ja toteutus.....	8
Kuntien yhteiset haasteet ja tulevaisuudennäkymät.....	12
Tulevaisuudennäkymät	12
Yhteiset haasteet ja toimenpide-ehdotukset.....	12
Enontekiö.....	24
Kunnan erityispiirteet.....	24
Kunnan nykytilanne toimialoittain	25
Toimenpide-ehdotukset toimialoittain	27
Inari.....	30
Kunnan erityispiirteet.....	30
Kunnan nykytilanne toimialoittain	32
Toimenpide-ehdotukset	37
Sodankylä.....	43
Kunnan erityispiirteet.....	43
Kunnan nykytilanne toimialoittain	43
Toimenpide-ehdotukset	45
Utsjoki.....	48
Kunnan erityispiirteet.....	48
Kunnan nykytilanne toimialoittain	49
Toimenpide-ehdotukset toimialoittain	52
Kielellisten oikeuksien seurantaindikaattori kunnille.....	55
Saamelaisalueen kuntien saamenkieliset palvelut tulevaisuudessa	60

Johdanto

Saamelaisalueen kuntien yhteinen saamen kielistrategia on kuntien omasta aloitteesta alkanut kehittämistoimi, jolla pyritään vahvistamaan saamen kielen asemaa kuntien palveluissa ja toteuttamaan paremmin saamen kielilakia (1086/2003). Saamelaisalueen kunnat järjestävät useita saamenkielisiä palveluita, ja niillä on paljon yhteisiä haasteita saamenkielisten palvelujen järjestämisessä. Toisaalta kunnissa on kaivattu kunkin kunnan erityisolosuhteisiin ja kielitilanteisiin sopivia työkaluja saamenkielisten palvelujen kehittämiseen. Kunnilla on tähän asti ollut vain vähän työkaluja saamenkielisten palvelujen tilanteen seurantaan ja suunnitelmalliseen kehittämiseen.

Kuntien lisäksi kielistrategiatyössä ovat olleet mukana Saamelaiskäräjät ja Saamelaisalueen koulutuskeskus. Saamelaiskäräjät pyrkii tukemaan kuntia saamenkielisten palvelujen kehittämisessä, jotta saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuisivat paremmin. Saamelaisalueen koulutuskeskus on tuonut kielistrategiatyöhön työelämänäkökulmaa, ja käynyt kuntien kanssa vuoropuhelua kuntien tarpeista työntekijöiden täydennyskoulutusten suhteen.

Saamelaisalueen kuntien yhteinen saamen kielistrategia koostuu taustoittavasta osasta, jossa käydään pääpiirteittäin läpi kuntia koskeva saamen kieliin liittyvä lainsäädäntö, ja aiempien saamen kielilain toteutumista arvioineiden tutkimusten ja selvitysten tuloksia. Taustoituksen jälkeen esitellään strategyön toteutus. Varsinainen saamen kielistrategia koostuu kuntien yhteisestä osuudesta, kuntien omista osuuksista ja kuntien käyttöön tarkoitettua kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorista. Kuntien yhteisessä osassa käsitellään niitä strategiatyössä esiin nousseita olosuhteita, haasteita ja kehityssuuntia, jotka ovat yhteisiä kaikille saamelaisalueen kunnille. Yhteisessä osiossa esitetään kaikille kunnille yhteisiä toimenpide-ehdotuksia, joilla ne voivat parantaa saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista palveluissaan. Yhteistä osuutta seuraa kunkin kunnan oma osuus, jossa käydään läpi tarkemmin toimialakohtaisesti kunnan saamenkielisten palveluiden tilannetta ja esitetään toimenpide-ehdotuksia kielellisten oikeuksien toteutumisen parantamiseksi. Toimenpide-ehdotukset on kielistrategiatyön aikana käyty läpi kunkin toimialan johdon kanssa, jotta strategiassa olisi mukana sellaisia toimenpiteitä, joihin toimialat

Sodankylä
Lapin tähtikunta

todella sitoutuvat. Viimeisenä kielistrategiassa on mukana kunnille räätälöity kielellisten oikeuksien seurantaindikaattori. Saamelaisalueen kunnat ovat lähteneet saamen kielistrategiatyöhön tavoitteenaan parantaa saamen kielten asemaa palveluissaan. Strategiatyön aikana tuli ilmi, että kunnilla ei ole käytössään työkaluja, jotka tukisivat niiden oma-aloitteista saamenkielisten palveluiden seurantaa ja kehittämistä. Kuntien kielellisten oikeuksien seurantaindikaattori on kuntien tueksi tarkoitettu työkalu, jolla ne voivat oma-aloitteisesti ja pitkäjänteisesti edistää saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttamista palveluissaan.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Saamelaisalueen kuntia koskeva saamen kielisiin liittyvä lainsäädäntö ja aiemmat selvitykset saamen kielilain toteutumisesta

Saamelaisalueen kuntia koskeva saamen kielisiin liittyvä lainsäädäntö

Saamelaisalueen kuntia koskee saamen kielilaki (1086/2003), joka velvoittaa kuntia toteuttamaan saamelaisten kielelliset oikeudet ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Saamen kielilain mukaan saamelaisella on oikeus asioida kunnan palveluissa, sillä saamenkielellä, joka on hänen äidinkieltensä. Saamen kielilaissa säädetään, että kunnan on huolehdittava, että sen työntekijät voivat palvella myös saameksi. Tarvittaessa kuntien on turvattava saamenkielinen asiointi tulkkipalveluilla. Kunnalla on velvollisuus käyttää saamen kieltä ilmoituksissa, julkipanoissa, kuulutuksissa, kutsuissa, kirjeissä ja lomakkeissa. Yleisölle tarkoitetussa tiedottamisessa on myös käytettävä saamen kieltä. Saamen kielilain taustalla on perustuslain 17§:ssä mainittu saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan.

Lisäksi saamelaisalueen kuntien saamenkielisiä palveluita koskee varhaiskasvatuslaki (36/1973, 875/1981), perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Sosiaali- ja terveystieteisiin vaikuttaa laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), sosiaalihuoltolaki (1301/2014), terveydenhuoltolaki (1326/2010). Myös yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittaa kuntia suhteessa saamen kielisiin.

Aiemmat selvitykset saamen kielilain toteutumisesta

Kuntia koskevaan saamen kielisiin liittyvään lainsäädäntöön ei ole viime vuosina tullut merkittäviä muutoksia vaan kyse on laeista, jotka ovat velvoittaneet kuntia jo vuosia. Nykyinen saamen kielilaki on tullut voimaan vuonna 2004. Saamen kielilain toteutumisesta

Sodankylä
Lapin tähtikunta

ja saamenkielisistä palveluista saamelaisalueella on tehty aiemmin useita selvityksiä. Vuonna 2016 tehdyssä *Saamebarometrissa* nostettiin esiin saamenkielisten palveluiden saamisen satunnaisuus kaikissa saamelaisalueen kunnissa. Etenkin inarin- ja koltansaamenkielisten palveluiden saanti oli vähäistä. Kaikkien kuntien saamenkielisten palveluiden tilanne oli yhden tai muutaman kielitaitoisen työntekijän varassa, joka tekee palveluiden tilanteesta haavoittuvaisen kaikille muutoksille. (Pasanen 2016.)

Saamebarometrissa tuli esiin, että saamenkieliset saamelaiset pitävät erityisen tärkeänä, että vanhuksat ja lapset saavat saamenkielisiä palveluita. Sama asia nousi esiin myös valtakunnallisella tasolla SÁRA-tutkimuksen *Buorre eallin gávpojis- saamelaisten hyvää elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa*-loppuraportissa. Lapsiperheet ja ikäihmiset ovat elämänvaiheessa, jossa he käyttävät muutenkin paljon palveluita ja saamenkielisten palveluiden tarve korostuu osittain sen takia. Kyse on myös kielitilanteesta: sekä lasten ja ikäihmisten joukossa on henkilöitä, jotka eivät osaa suomea ja pystyvät asioimaan ainoastaan saameksi. (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Miettunen 2018.)

Aiempien selvitysten mukaan saamenkieliset kuntalaiset olisivat itse valmiita käyttämään saamenkielisiä palveluita, mutta kuntalainen ei aina tiedä, ketkä kuntien työntekijät puhuvat saamea. Saamebarometrissa nousi esiin erityisesti Inarin kunta, jossa isona kuntana kuntalaisen on vaikea tietää, ketkä työntekijät osaavat saamea ja ketkä eivät.

Saamebarometrissa tuli esiin, että saamenkielinen asiakas ei välttämättä tuo esiin, että haluaisi käyttää saamenkielistä palvelua, koska pelkää leimaantuvansa ”radikaaliksi” tai ”vaikeaksi” asiakkaaksi. Sama asia on noussut esiin myös Leena Niskan (2017) selvityksessä saamen kielilain toteutumisesta vuosina 2012-2015, sekä SÁRA-tutkimuksessa. Taustalla on kielilain kannalta ongelmallinen tilanne, jossa saamenkielisen asiakkaan täytyy vaatia saamenkielistä palvelua, vaikka saamen kielilain mukaan viranomaisen on toiminnassaan edistettävä saamen kielen käyttämistä ja toteutettava saamelaiden kielelliset oikeudet ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Sekä Niskan selvitys että Saamebarometri nostavat esiin saamen kielilain vähäisen tuntemuksen kunnissa. Erityisesti saamen kielilain 4§:n huono tuntemus nousi esiin: 4§:n mukaan viranomaisen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta saamelaisen kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muita kieliä. Selvityksissä on noussut toistuvasti esiin esimerkkejä siitä, miten saamenkielisen palvelun tarvetta vähätellään sillä, että saamelainen osaa myös suomea.

Buorre eallin – saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut –tutkimuksessa (Heikkilä, Laiti-Hedemäki & Pohjola 2013) nostetaan esiin saamenkielisten palvelujen järjestämisen haasteista kielen lisäksi myös palvelujen kulttuurilähtöisyys ja pitkät etäisyydet. Pitkät etäisyydet palveluihin ovat tavallisia kaikkialla saamelaisalueella, oli palvelun kieli mikä tahansa. Saamenkielisten palvelujen saatavuudessa kielinäkökulma ja etäisyys palveluihin risteävät tavalla, joka tekee saamenkielisten palveluiden saatavuudesta entistä haastavampaa. Palvelujen kulttuurilähtöisyys vaikuttaa palvelutyytyväisyyteen, ja myös siihen käytetäänkö palveluja ylipäänsä. Kuntien saamenkieliset palvelut on pääasiassa suunniteltu suomenkielisten palveluiden pohjalta, toistaen suomalaisen kulttuuriin perustuvia malleja, eivätkä siksi välttämättä vastaa saamenkielisten kuntalaisten tarpeisiin. Heikkilä, Laiti-Hedemäki ja Pohjola (2016) nostavat esiin myös kulttuurilähtöisyyden vaikutuksen saamenkielisten palveluiden saatavuuteen: saamenkielisten palveluiden vaatimista ei aina pidetä kulttuurisesti hyväksyttävänä ja siihen kietoutuu myös monia saamelaisten vähemmistöasemaan liittyviä tekijöitä. Tällöin se, etteivät kunnat aktiivisesti tarjoa saamenkielisiä palveluita, nousee esteeksi saamenkielisten palvelujen käytölle.

Saamebarometrissa, raportissa saamen kielilain toteutumisesta vuosina 2012-2015 sekä Saamelaiskäräjien saamen kielen toimiston kertomuksissa saamen kielilain toteutumisesta nousee toistuvasti esiin samoja ongelmakohtia. Kuntalaisille ei aktiivisesti tarjota saamenkielisiä palveluja, kunnissa tunnetaan saamen kielilakia heikosti ja saamenkielisistä palveluista tiedotetaan liian vähän. Saamebarometrissa on lueteltu konkreettisia toimenpiteitä, joilla kunnat ja valtio voisivat parantaa saamen kielilain toteutumista. Selvitysten välillä kunnissa ei juurikaan ole tartuttu ongelmakohtiin ja yleisen tason toimenpide-ehdotuksiin, vaan samat ongelmatkohdat ovat säilyneet vuodesta toiseen.

Saamen kielistrategiatyön tavoitteet ja toteutus

Aloite saamelaisalueen kuntien saamen kielistrategiaan tuli Inarin kunnan luottamushenkilöiltä, jotka olivat huolissaan saamen kielten asemassa kunnassa. Koska kuntien haasteet saamen kielilain toteuttamisessa ovat aiempien selvitysten mukaan samankaltaisia, Inarin kunta kutsui myös muut saamelaisalueen kunnat mukaan strategiatyöhön. Rahoitus kielistrategiaa varten saatiin Oikeusministeriöltä. Kielistrategiatyöntekijä Tuuli Miettunen palkattiin ajalle 1.9-31.12.2019.

Aiempien selvitysten ansiosta kielistrategiatyön alkaessa jokaisen kunnan kielitilanteesta oli olemassa jo jonkin verran taustatietoa. Kuntien ongelmana oli kuitenkin se, etteivät ne olleet toimeenpanneet kaikilta osin aiempien selvitysten yleisen tason toimenpide-ehdotuksia. Saamen kielistrategian tavoitteena on antaa kunnille valmiudet lähteä toteuttamaan kullekin toimialalle räätälöityjä toimenpide-ehdotuksia niin, että yleisemmän tason isot tavoitteet toteutuvat niiden kautta ja että koko kunta olisi organisaationa sitoutunut saamen kielten aseman parantamiseen. Kielistrategiatyön aluksi kunnat täsmensivät tavoitteitaan, ja myöhemmin tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia työstettiin toimialoittain.

Kielistrategiatyön aluksi kunnat määrittivät ohjausryhmässä strategiatyölle yhteiset ja kuntakohtaiset tavoitteet, sekä joitakin kuntakohtaisia haasteita. **Enontekiö** nosti tavoitteeksi olemassa olevien käytäntöjen kokoamisen yhteen, jotta tieto saamenkielisten palveluiden järjestämistavoista kulkisi kunnan sisällä ja siirtyisi eteenpäin myös työntekijöiden vaihtuessa. **Inarin** kunnassa tavoitteeksi määriteltiin hyvien käytäntöjen levittäminen ja yhdenmukaistaminen kunnassa, sekä koko kunnan henkilöstön sitouttaminen kielellisten oikeuksien toteuttamiseen. Inarissa erityisenä haasteena on se, että kunnan alueella puhutaan kolmea saamen kieltä, inarin-, koltan- ja pohjoissaamea, joista inarin- ja koltansaame ovat erittäin uhanalaisia. Kielten pienen puhujamäärän takia kielitaitoisten työntekijöiden löytäminen on hankalaa. Toisaalta Inarin kunnan vahvuutena on erityisesti inarinsaamen kielen suhteen kunnan alueella tehty tavoitteellinen kielenelvytystyö, jonka seurauksena kunnassa on nykyään yhä enemmän työikäisiä inarinsaamen puhujia. **Sodankylä** määritteli ohjausryhmässä projektin alussa tavoitteekseen yhtenäistää ja

Sodankylä
Lapin tähtikunta

vakiinnuttaa kunnan sisäisiä linjoja saamenkielisten palveluiden järjestämisessä, ja aloittaa yhteistyö muiden kuntien kanssa palveluiden yhteiseksi kehittämiseksi. Sodankylän kunnassa on käynnissä kielenelvytystyö muun muassa kielipesissä, ja se vaikuttaa tuleviin palvelutarpeisiin ja koko kunnan kielitilanteeseen. **Utsjoki** korosti projektin alussa tavoitteenaan palveluiden ja hyvien käytäntöjen vakiinnuttamista kokeilujen ja projektien sijaan. Kunnassa on vahva tahtotila saamenkielisten palveluiden kehittämiseksi, sillä kuntalaisista moni puhuu saamea äidinkielenään. Kunnassa ei kuitenkaan ole ollut riittävästi resursseja kehittämistyöhön, ja strategian avulla kunta toivoi saavansa kuntien yhteistyöstä tukea kehittämistyöhön.

Kaikissa saamelaisalueen kunnissa on huomattu saamenkielisten palveluiden tarpeen kasvu viime vuosina. Kasvu näkyy erityisesti lapsiperheiden käyttämissä palveluissa, ja heijastelee laajemmin asennemuutosta sen suhteen, että yhä useampi saamenkielinen tuntee kielelliset oikeutensa ja haluaa käyttää palveluja saamen kielillä. Nykytilanne, jossa saamenkielisten palveluiden kehittämiseksi ei ole pitkän aikavälin suunnitelmaa, koettiin kunnissa kuormittavaksi. Yllättäviin tilanteisiin ja palvelutarpeisiin reagointi koettiin haastavaksi ilman yhdessä sovittua linjaa kunnan sisällä. Toisaalta yhteistä linjaa kaivattiin myös kuntien välille, jotta saamenkielisiä palveluita voitaisiin kehittää laajempaan kokonaisuuteen, yhteistyöstä ja kaikkien kuntien osaamisesta hyötyen.

Kaikkien kuntien yhteisenä tavoitteena kielistrategiaprojektin suhteen oli

- Selkeyttää ja kehittää nykyisiä käytäntöjä saamenkielisten palvelujen suhteen
- Tehdä palvelujen kehittämisestä suunnitelmallista ja pitkäjänteistä
- Lisätä yhteistyötä kuntien kesken

Kuntien lisäksi kielistrategiaprojektin ohjausryhmässä ovat olleet mukana myös Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Saamelaiskäräjät. Saamelaisalueen koulutuskeskus tekee jo nyt läheistä yhteistyötä kuntien kanssa erilaisten ammatillisten ja saamen kieliin ja kulttuuriin liittyvien koulutusten kautta. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tavoitteena on yhteistyön tiivistäminen ja kuntien tulevaisuuden tarpeiden ennakointi oman toimintansa suunnitellussa. Saamelaiskäräjiltä

Sodankylä
Lapin tähtikunta

projektin ohjausryhmässä on ollut mukana kieliturvasihtööri, jonka tehtäviin kuuluu saamen kielilain toteutumisen valvonta ja seuranta. Saamelaisalueen kunnilla on kielilain toteuttamisessa merkittävä rooli. Saamelaiskäräjien toiveena on, että kielistrategian kautta kunnat pystyvät suunnitelmallisemmin parantamaan saamenkielisten palveluiden tilaa, ja että sen kautta löytyy myös uusia, kuntien ja Saamelaiskäräjien kannalta toimiva tapoja kielilain toteutumisen jatkuvaan seurantaan.

Kielistrategiatyössä on hyödynnetty kuntien kirjallisia materiaaleja, esimerkiksi selvityksiä, strategioita ja muita asiakirjoja, jotka koskevat saamen kieliä. Lisäksi kuntalaisilta kerättiin palautetta nykyisistä saamenkielistä palveluista Webropol-kyselyllä, josta tiedotettiin kunkin kunnan omien tiedotus- ja sosiaalisen median kanavien kautta ja julkaistiin ilmoitukset paikallislehdissä. Kyselystä uutisoivat lisäksi Yle Sápmi, Lapin Kansa ja paikallismediat. Lehti-ilmoituksissa tarjottiin mahdollisuutta vastata kyselyyn myös puhelimitse suomeksi tai pohjoissaameksi, jos nettikyselyyn vastaaminen ei ole mahdollista. Yhteydenottoja puhelimitse tuli 3, kaikki iäkkäiltä kuntalaisilta. Vastauksia nettikyselyyn tuli yhteensä 121 kappaletta. Kyselyyn oli mahdollista vastata inarinsaameksi, koltansaameksi, pohjoissaameksi ja suomeksi. Vastauksia tuli suomeksi 77 kpl, pohjoissaameksi 31 kpl, inarinsaameksi 10 kpl ja koltansaameksi 2 kpl. Vastauksista 17 tuli Enontekiön, 67 Inarin, 13 Sodankylän ja 24 Utsjoen kuntalaisilta. Kyselyn vastauksia on hyödynnetty strategian tekemisessä, mutta niitä ei käsitellä strategiassa yksittäisten vastausten tasolla vastaajien anonymiteetin suojelemiseksi.

Saamenkielisille työntekijöille suunnattiin oma Webropol-kysely, johon vastauksia tuli 59 kappaletta. Vastauksia tuli kaikilta kuntien toimialoilta, joissa on saamenkielisiä työntekijöitä, mutta eniten sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiltä. Nämä ovat ne alat, joissa kunnissa on myös eniten saamenkielisiä työntekijöitä. Työntekijöiden kyselyä jaettiin kuntien sisäisten tiedotuskanavien kautta ja siihen oli mahdollista vastata pohjois-, ja inarin- ja koltansaamen kielillä sekä suomeksi.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Lisäksi kuntien toimialojen johtajille lähetettiin Webropol-kysely, jossa kartoitettiin eri toimialojen käytäntöjä ja johtajien tietoisuutta saamelaisten kielellisistä oikeuksista ja saamen kielilaista. Johtajiin oltiin yhteydessä myös puhelimitse ja sähköpostitse sekä järjestettiin kasvokkaisia, kuntakohtaisia tapaamisia, joissa keskusteltiin kuntalais- ja työntekijäpalautteesta ja määriteltiin kunkin kunnan olosuhteisiin sopivat toimialakohtaiset tavoitteet strategiaan kirjattaviksi.

Projektin ohjausryhmä kokoontui kuukausittain ja seurasi työn etenemistä. Kunkin kunta määritteli itse, kuinka aktiivisesti osallistuu strategiatyöhön. Ohjausryhmä kommentoi strategiatekstiä joulukuun kokouksessa ja sähköpostitse. Jokainen kunta päättää itse, miten strategia käsitellään ja juurrutetaan kunnan sisällä. Ohjausryhmä kokoontuu tätä varten tammikuussa 2020.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Kuntien yhteiset haasteet ja tulevaisuudennäkymät

Tulevaisuudennäkymät

Aiempien selvitysten ja kuntien havaintojen pohjalta saamen kielten tilanne saamelaisalueen kunnissa on vahvistunut yhteiskunnallisen asenneilmapiirin ja kielenelvytyksen kautta. Tämä näkyy kaikissa saamelaisalueen kunnissa lisääntyneinä palvelutarpeina, kun saamenkieliset kuntalaiset ovat tietoisia oikeuksistaan, ja etenkin saamelaiset lapsiperheet haluavat turvata lastensa kielelliset oikeudet. Kyse pitkäaikaisesta kehityssuunnasta, joka jatkuu myös tulevaisuudessa.

Kuntien palvelutuotannossa korostuvat sosiaali- ja terveys- sekä sivistyspalvelut. Saamelaisalueen kuntien haasteena on suomenkielisissäkin palveluissa saada näille aloille päteviä työntekijöitä, ja tilanne vaikeutuu entisestään, kun kyse on saamenkielisistä palveluista. Kuntien työntekijät nostivat kielistrategiatyön aikana käydyissä keskusteluissa toistuvasti esiin saamenkielisten työntekijöiden rekrytointivaikeudet, ja sama nousi esiin myös kuntalaisten kyselyvastauksissa. Vaikka yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos näkyy myös siinä, että yhä useampi nuori puhuu saamea, harva saamenkielinen nuori palaa töihin sosiaali- ja terveys- tai sivistyspalveluihin saamelaisalueen kuntiin.

Yhteiset haasteet ja toimenpide-ehdotukset

Kielistrategiatyön kuntalais- ja työntekijäkyselyssä nousi esiin muutamia isompia, toistuvia teemoja. Nämä teemat olivat yhteisiä kaikille kunnille ja kaikille toimialoille. Tässä kappaleessa tarkastellaan esiin nousseita, kuntien ja toimialojen rajat ylittäviä haasteita ja esitetään toimenpide-ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaaminen

Kuntalaiskyselyssä tuli ilmi, että saamenkieliset kuntalaiset kaikissa saamelaisalueen kunnissa halusivat käyttää nykyistä enemmän palveluja saameksi. Tulos oli odotettavissa aiempien selvitysten, kuten Saamebarometrin, perusteella. Kyselyssä kuntalaiset antoivat palautetta siitä, etteivät aina tiedä, osaako työntekijä saamea. Vastaavasti myös työntekijät olivat epävarmoja tarjoamaan saamenkielistä palvelua kuntalaisille, jos eivät jo etukäteen tienneet häntä saamenkieliseksi. Kunnilla ei ole ohjeistusta työntekijöilleen siitä, miten asiakkaan kielitaustaa kysytään. Saamenkielisen asiakkaan kielitausta ei aina näy väestörekisterin äidinkieli tiedoista, koska vain harvalla saamenkielisellä on saamen kieli merkitty äidinkieleksi väestörekisterijärjestelmään. Esimerkiksi ajanvarauksen yhteydessä kunnissa asiakkaan on pääsääntöisesti itse vaadittava palvelua saameksi, vaikka saamen kielilain 1§ mukaan viranomaisen on toteutettava saamelaisten kielelliset oikeudet ilman, että saamelainen erikseen sitä vaatii. Kuntalaiset kertoivat kyselyssä, että he tuntevat olevansa vaivaksi ja ”vaikeita asiakkaita”, jos joutuvat pyytämään saamenkielistä palvelua erikseen.

Kaikilla saamelaisalueen kunnilla on pulaa saamenkielisistä työntekijöistä, mutta merkillepantavaa on myös se, että samaan aikaan saamenkieliset työntekijät vastasivat kaikissa kunnissa haluavansa tehdä enemmän töitä saameksi. Vaikuttaa siltä, että kuntien työjärjestelyt eivät tue saamenkielisten asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaamista.

Toimenpide-ehdotukset:

- Kunta tarjoaa aktiivisesti mahdollisuutta saamenkieliseen asiointiin kysymällä asiakkaalta, millä kielellä hän haluaa käyttää palvelua. Mahdollisuuksien mukaan lisätään tieto kielestä esimerkiksi kunnan asiakasrekisteriin. Työntekijöillä on selkeä ohjeistus siihen, miten asiakkaan kielitaustaa kysytään.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

- Kunta tuo toimipisteissään ja nettisivuillaan selkeästi esiin, ketkä työntekijät puhuvat saamea. Kielitaito voi olla näkyvillä esimerkiksi nettisivuilla, merkillä työpisteen ovella ja sähköpostin allekirjoituksessa.
- Kunta tiedottaa aktiivisesti siitä, mitä saamenkielisiä palveluita kunnassa on tarjolla. Viestinnässä voidaan huomioida esimerkiksi videoilla se, että kaikki saamenkieliset ikäihmiset eivät lue tai kirjoita saamen kieliä. Kuntalaisten tavoittamiseksi tiedottamisessa hyödynnetään saamenkielistä mediaa. Tiedottamisessa otetaan huomioon toimialarajat ylittävät palvelukokonaisuudet elämäntilanteiden mukaan, erityisesti lapsiperheet ja ikäihmiset.
- Kunta huolehtii, että saamenkielisellä kuntalaisella on tieto saamenkielisestä palvelupolusta kokonaisuutena eli vaihe vaiheelta etenevät ohjeet siihen, missä vaiheessa asiointia ja kenelle saamenkielisen palvelun tarpeesta kerrotaan. Palvelupolussa huomioidaan myös tulkkauksen palvelupolku niissä palveluissa, joissa ei ole saamenkielisiä työntekijöitä.

Saamenkieliset työntekijät

Saamenkielisistä, ammatillisesti pätevistä työntekijöistä on pulaa jokaisessa kunnassa kaikilla toimialoilla. Käytetyimpiä kuntien palveluita ovat sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen palvelut, joten työntekijäpula korostuu näillä aloilla. Toisaalta muilla toimialoilla saamenkielisen palveluiden saaminen on usein yhden työntekijän varassa, jolloin saamenkielisen palvelun tilanne on erittäin haavoittuvainen työntekijävaihdoille.

Kuntien rekrytointikäytännöissä on eroja sen suhteen, miten saamen kieli huomioidaan rekrytoitaessa, eli onko se kelpoisuusehto vai katsotaanko eduksi. Kielistrategityön aikana kaikissa kuntien rekrytointi-ilmoituksissa ei ole ollut näkyvillä, että saamen kielen taito katsotaan saamen kielilain mukaan eduksi silloinkin, kun saamen kielen taito ei ole kelpoisuusvaatimuksena.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Saamelaisalueen kunnat maksavat saamen kieliä työssään käyttäville kielilisiä. Sen määrä vaihtelee kunnittain 15 eurosta noin sataan euroon. Enontekiöllä, Inarissa ja Sodankylässä työntekijät kokevat kielilisen tason riittämättömäksi. Enontekiöllä on tehty päätös kielilisen nostamisesta kielistrategiakyselyn jälkeen loppuvuodesta 2019 eli Enontekiön saamenkielisten työntekijöiden tyytyväisyys kielilisen uuteen tasoon ei näy vielä kielistrategiassa. Saamenkieliset työntekijät työllistyvät hyvin myös muille työnantajille kuin kunnille ja rajakunnissa myös Norjan puolelle. Nykyisellään kielilisiä ei toimi kannustimena tulla töihin kuntiin. Kielilisen lisäksi sivistystoimessa maksetaan opettajille lisäkorvausta, jos heillä ei ole käytössään valmiita saamenkielisiä oppimateriaaleja. Työntekijät kokevat korvauksen riittämättömäksi.

Sivistystoimen työntekijät kaikissa kunnissa ilmaisivat huolensa rekrytointien ajoituksesta: saamenkielisten työntekijöiden rekrytointiin voi mennä enemmän aikaa kuin suomenkielisen työntekijän rekrytointiin ja siksi työntekijät toivovat, että kunnat aloittaisivat saamenkielisten työntekijöiden rekrytoinnin tavallista aiemmin, heti kun tarve on tiedossa. Työntekijät toivat esiin, että myöhäiset rekrytoinnit vaikuttavat koko työyhteisön työssäjaksamiseen, kun epävarmuus työntekijän löytymisestä vaikeuttaa myös omien töiden suunnittelua.

Saamenkieliset työntekijät kaikilla toimialoilla käyttävät saamen kieltä ennen kaikkea suullisesti, ja kertoivat olevansa epävarmoja kirjoittamaan saamea. Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa kuntien työntekijöillä pääsääntöisesti on käytössään sanakirjoja, tietokoneessaan saamen kielten näppäimistöt ja Divvun-oikolukuohjelma. Muilla toimialoilla näitä materiaaleja ja ohjelmia ei ole aktiivisesti tarjottu kaikille työntekijöille vaan niiden saaminen käyttöön on vaatinut työntekijän oma-aloitteisuutta. Työntekijöiden käyttöoikeudet eivät aina riitä kaikkien tarvittavien ohjelmien asennukseen itse.

Kaikkien toimialojen saamenkieliset työntekijät toivoivat saavansa työnantajalta tukea saamen kielten käyttöön työssään täydennyskoulutusten muodossa. Erityisesti toivottiin kieleen liittyviä

Sodankylä
Lapin tähtikunta

täydennyskoulutuksia, etenkin kielenhuoltoon, kirjoittamiseen ja oman alan erikoissanastoon liittyen.

Kunnat ovat pyrkineet lisäämään saamenkielisten työntekijöiden määrää myöntämällä heille virkavapaata saamen kielen opiskeluun saamen kielilain 25§ mukaisesti. Käytännöt siitä, minkä alojen työntekijöille virkavapaata myönnetään, vaihtelevat kunnittain eikä niistä ole julkisia, avoimia linjauksia. Kuntalaiset nostivat palautteissaan esiin myös kielikoulutukseen pääsevien työntekijöiden jäljellä olevan työuran ja nostivat esiin tarpeen priorisoida virkavapaan myöntämisessä niitä työntekijöitä, joilla on vielä useita vuosia työuraa jäljellä. Kunnissa ei sisäisesti tiedoteta erikseen mahdollisuudesta saada virkavapaata saamen kielten opiskeluun. Osa virkavapaalla olleista on pystynyt ottamaan saamen kielen työkielekseen, mutta osa kokee kielitaitonsa vuoden opiskelun jälkeen riittämättömäksi.

Toimenpide-ehdotukset

- Kunnat pyrkivät kaikilla toimialoilla pätevöittämään esimerkiksi oppisopimuskoulutuksilla tai muilla soveltuvilla joustavilla koulutusvaihtoehtoilla niitä saamenkielisiä työntekijöitä, jotka ovat töissä määräaikaisilla työsopimuksilla ammatillisen pätevyyden puuttumisen takia.
- Kunnat aloittavat saamenkielisten työntekijöiden rekrytoinnin riittävän aikaisin.
- Kaikissa kuntien rekrytointi-ilmoituksissa tuodaan selkeästi esiin, että saamen kieli katsotaan rekrytoinnissa eduksi saamen kielilain 14 § mukaan. Inarin kunnan näkemys tuodaan esille Inarin toimenpide-ehdotuksissa.
- Kunnat huolehtivat, että saamenkielisillä työntekijöillä on käytössään tarvittavat materiaalit, kuten sanakirjat, sanalistat ja tietokoneohjelmat, saamen kielten käyttämiseen työssään. It-palvelut tarjoavat saamen kielten käyttöä helpottavia ohjelmia aktiivisesti kaikkien alojen työntekijöille ja kiinnittävät erityistä huomiota uusien työntekijöiden tietokoneisiin asennettaviin ohjelmiin.
- Kunnat tukevat saamenkielisten työntekijöidensä kielitaitoa mahdollistamalla heille työajalla osallistumisen kielitaitoa tukeviin täydennyskoulutuksiin.

- Kunnat linjaavat selkeästi ja avoimesti työntekijöille ja kuntalaisille ne perusteet, joilla virkavapaalla tapahtuvaan kielikoulutukseen on mahdollista päästä. Kunta huolehtii, että kaikilla sen työntekijöillä on tieto virkavapaalla tapahtuvan kielikoulutuksen hakuajoista.
- Vuoden virkavapaalla saamen kieliä opskelleiden työntekijöiden palatessa töihin kunta työnantajana huolehtii, että työntekijällä on käytössään riittävät materiaalit ja tietokoneohjelmat saamen kielen käyttämiseksi, sekä mahdollisuus osallistua täydennyskoulutuksiin yhdessä muiden saamenkielisten työntekijöiden kanssa. Kunta tiedottaa kuntalaisille uudesta saamenkielisestä työntekijästä.

Suomenkieliset työntekijät

Kuntien suomenkielisten työntekijöiden tietoisuus saamen kielilaista ja kielellisistä oikeuksista on hyvin vaihtelevaa. Uusien työntekijöiden perehdyttämisessä ei ole huomioitu saamen kielilakia, eikä esimiehillä ole riittävästi osaamista itselläänkään perehdyttää alaisiaan saamen kielilakiin liittyen. Tämän seurauksena suomenkieliset työntekijät ovat epävarmoja siitä, miten voisivat ottaa kielelliset oikeudet huomioon omassa työssään. Kielellisistä oikeuksista huolehtiminen jää kunnissa saamenkielisten työntekijöiden vastuulle.

Suomenkielisillä työntekijöillä on saamen kielilain 25§ mukaan mahdollisuus saada virkavapaata saamen kielen opiskelua varten. Vuoden virkavapaan ottaminen on mahdollista vain yhdelle tai kahdelle työntekijälle kunnassa vuosittain, ja vaatii vahvaa sitoutumista kielen opiskeluun. Utsjoen kunta on tarjonnut osalle työntekijöistään mahdollisuutta osallistua lukion saame vieraana kielenäppitunneille, joilla on mahdollista oppia kielen alkeet. Utsjoella on käytännöstä hyviä kokemuksia ja sen avulla on saatu lisättyä saamen kielen näkyvyyttä palveluissa.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Useiden toimialojen työntekijöillä on kaikissa saamelaisalueen kunnissa epäselvyyttä siitä, miten kunnassa hoidetaan kielilain mukaisten materiaalien kääntäminen saameksi. Epäselvyyttä on siinä, kenen vastuulla käännösten tilaaminen on, mistä käännökset tilataan, vaikuttaako kääntäminen toimialan budjettiin ja mitä materiaaleja pitäisi kielilain mukaan kääntää. Samat epäselvyydet koskevat myös tulkkauksen järjestämistä: mistä tulkki tilataan ja miten, ja miten tulkkaus kustannukset vaikuttavat toimialan budjettiin. Lisäksi kuntalaiset nostivat esiin se, etteivät suomenkieliset työntekijät aina osaa ottaa tulkin läsnäoloa huomioon.

Toimenpide-ehdotukset

- Kunnat huolehtivat nopealla aikataululla kaikkien nykyisten työntekijöiden kouluttamisesta saamen kielilain ja saamelaisten kielellisten oikeuksien suhteen yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Kunta vastaa työnantajana siitä, että sen työntekijöillä on näiden koulutusten tai muun perehdytyksen kautta riittävät valmiudet tehdä työtään saamen kielilakia noudattaen. Tällä toimenpiteellä paikataan pitkällä aikavälillä muodostunutta osaamisvajetta.
- Kunnat tekevät jokaiselle toimialalle saamelaisten kielellisten oikeuksien perehdyttämissuunnitelman ja valmistelevat siihen liittyvät kirjalliset materiaalit. Se voi olla osa laajempaa, yleistä perehdyttämissuunnitelmaa ja siihen voi liittyä myös keskustelu esimiehen kanssa, jossa esimies varmistaa, että työntekijällä on riittävät tiedot saamen kielilaista, jotta hän voi tehdä työtään saamen kielilakia ja muuta lainsäädäntöä noudattaen. Toimialojen perehdyttämissuunnitelmat ovat erillisiä, jotta niissä voidaan käydä tarpeeksi konkreettisesti läpi saamen kielilain ja muun saamen kieliin liittyvän lainsäädännön vaikutus työntekijän työtehtävän kannalta. Perehdyttämissuunnitelman tavoitteena on estää uusien, saamelaisten kielellisiin oikeuksiin liittyvien osaamisvajaiden syntyminen.
- Jokaisessa kunnassa selvitetään, onko kunnassa esimerkiksi lukio-opetuksen yhteydessä tai kansalaisopistossa mahdollisuus järjestää matalan kynnyksen saamen kielen kursseja, joille suomenkieliset työntekijät voisivat osallistua. Jos tämä on mahdollista, kunta tekee

linjauksen siitä, millaisin perustein eri toimialojen työntekijöiden on mahdollista osallistua kursseille työajalla.

- Huolehditaan, että kaikilla kunnan työntekijöillä on ajantasainen lista käytössä olevista tulkeista ja kääntäjistä, ja selkeät ohjeet näiden palvelujen tilaamiseen.
- Jos palvelussa on sekä saamen- että suomenkielisiä työntekijöitä, huolehditaan, että kaikki suomenkieliset työntekijät, mukaan luettuna keikkatyötä tekevät, tietävät saamen kieliin liittyvistä työjärjestelyistä eli esimerkiksi siitä, kenelle kielitaitoiselle työntekijälle saamenkielinen asiakas ohjataan.

Kirjalliset materiaalit

Kaikilta saamelaisalueen kunnilta puuttuu saamen kielilain edellyttämiä kirjallisia materiaaleja, kuten kuntalaisten käyttöön tarkoitettuja lomakkeita. Osittain saamenkielisten materiaalien puute johtuu kielilain 31§ mukaisen rahoituksen riittämättömyydestä kuntien tarpeisiin, mutta myös suunnitelmallisuuden ja kuntien sisäisen linjan puutteesta materiaalien kääntämisessä. Lomakkeiden lisäksi kunnilta puuttuu myös kuntalaisille suunnattuja esitteitä ja tietopaketteja saamenkielisistä palveluista, nettisivujen sisältöjä ja tietyillä toimialoilla tarvittavia muita kirjallisia materiaaleja, kuten suunnitelmia ja ohjeita.

Erityisesti kunnilta puuttuu päivittäisessä viestinnässä käytettyjä saamenkielisiä tekstejä. Näitä tekstejä käytetään kunnan viestinnässä nettisivuilla, sosiaalisessa mediassa ja muissa kanavissa. Saamen kielilain 8§ mukaan viranomaisen on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Kunnissa koetaan päivittäisessä tiedottamisessa käytettävien tekstien käännättäminen vaikeaksi, koska käännöstarpeet tulevat yleensä nopeasti ja varsinkin inarin- ja koltansaamen käännöksiä on joskus vaikea saada nopealla aikataululla ulkopuolisilta kääntäjiltä. Tilannetta helpottaisi, jos kunnilla olisi riittävästi omia saamenkielentaitoisia työntekijöitä, jotka voisivat kääntää muiden työtehtäviensä ohella lyhyitä käännöksiä. Tällä hetkellä tällaiset käännöstyöt kuuluvat harvan työntekijän työnkuvaan ja kunnat käännättävät tekstit pääsääntöisesti ulkopuolisilla kääntäjillä. Nopealla aikataululla tulevat käännöstyöt ovat ongelmallisia myös kääntäjien

näkökulmasta, jotka yrittävät suunnitella työnsä pidemmällä aikavälillä. Erityisesti freelancer-kääntäjien näkökulmasta hyvin lyhyiden, esimerkiksi sosiaaliseen mediaan tarkoitettujen tekstien ottaminen käännettäviksi ei aina ole kannattavaa.

Sitä kirjallista materiaalia, jota kunnat ovat tähän mennessä kääntäneet, on vaihtelevasti kuntalaisten saatavilla. Osa kunnista on päivittänyt lomakkeita ja muuta materiaalia nettisivuilleen, mutta usealla toimialalla on epäselvää, mitä materiaaleja on käännetty ja missä käännetty materiaalit ovat.

Toimenpide-ehdotukset

- Kunnat kartoittavat kunkin toimialan olemassa olevat saamenkieliset kirjalliset materiaalit ja huolehtivat, että ne ovat sekä työntekijöiden saatavilla sisäisessä verkossa että myös kuntalaisten saatavilla kunnan nettisivuilla ja kunnan toimipisteissä.
- Kunnat kartoittavat kunkin toimialan tulevat tarpeet kirjallisten materiaalien saamenkielisistä käännöksistä. Toimialat tekevät priorisointisuunnitelman siitä, missä järjestyksessä materiaaleja käännetään. Toimialojen suunnitelmien pohjalta kunnassa tehdään yhteinen käännössuunnitelma, jossa aikataulutetaan tulevat käännökset seuraaville vuosille, päivittäistä viestintää lukuun ottamatta.
- Kunnan käännössuunnitelman perusteella lasketaan kirjallisten materiaalien merkkimäärän perusteella käännöksistä hinta-arvio, joka otetaan huomioon budjetoidessa.
- Kunnat kartoittavat kunkin toimialan tulevat tarpeet uudesta saamenkielisestä kirjallisten materiaalien tuotannosta, esimerkiksi uusista esitteistä ja tietopaketeista.
- Käännös- ja materiaalisuunnitelmien perusteella käännöksistä kootaan esimerkiksi puolivuositain isompia paketteja, joita tarjotaan kääntäjille hyvissä ajoin.
- Kunnat selvittävät, onko niillä sellaisia kielitaitoisia työntekijöitä, joiden työtehtäviin voisi tarvittaessa kuulua lyhyiden, päivittäiseen tiedottamiseen liittyvien käännösten tekeminen. Tarvittaessa linjataan siitä, miten käännöstyöt otetaan huomioon palkkauksessa.

Sähköiset palvelut

Palvelut siirtyvät valtakunnallisesti yhä enemmän verkkoon, ja niin myös saamelaisalueen kunnissa. Kunnissa on käytössä sähköisiä palveluita kaikilla toimialoilla, esimerkiksi teknisessä toimessa ja sosiaali- ja terveyspalveluissa. Saamelaisalueen kuntien sähköisiä palveluita ei voi tällä hetkellä käyttää saameksi.

Sähköisten palvelujen suomenkielisyys on vallitseva tila myös muiden toimijoiden palveluissa, joita saamen kielilaki koskee. Apulaisoikeuskansleri otti 26.9.2019 antamassaan ratkaisussaan (OKV/1161/1/2018) kantaa Kelan saamenkielisiin palveluihin, ja erityisesti saamenkielisen verkkoasiointimahdollisuuden puuttumiseen. Apulaisoikeuskanslerin mukaan verkkoasiointimahdollisuuden puuttuminen saamen kielillä ei ole sopusoinnussa saamelaisten kielellisten oikeuksien kanssa. Kyseessä on ensimmäinen kerta, kun apulaisoikeuskansleri ottaa kantaa saamenkielisiin sähköisiin palveluihin. Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu tulee luultavasti olemaan ennakkotapaus saamenkielisistä sähköisistä palveluista, ja kuntien olisi hyvä varautua siihen sähköisiä palveluita kehittäessään.

Toimenpide-ehdotukset

- Kunnat selvittävät, onko nykyisiä sähköisiä asiointikanavia mahdollista käyttää saameksi teknisten edellytysten puolesta (saamen erikoismerkit, kielivalikot).
- Jos nykyisiä sähköisiä asiointikanavia on teknisten edellytysten puolesta mahdollista käyttää saameksi, ne otetaan huomioon toimialojen käännessuunnitelmissa.
- Uusia sähköiseen asiointiin tarkoitettuja järjestelmiä kilpailuttaessa kunnat ottavat yhdeksi kriteeriksi sen, että onko järjestelmässä tekniset edellytykset saamen kielten käytölle.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Kielellisten oikeuksien seuranta kuntien palveluissa

Saamelaisalueen kunnilla ei ole käytössään palautekanavia, jossa ne keräisivät tietoa saamenkielisistä palveluista. Kuntien käytössä olevissa palautelomakkeissa ei ole mahdollisuutta valita, että palaute koskee saamenkielistä palvelua. Tämän seurauksena kunnat eivät pysty ajantasaisesti seuraamaan kuntalaisten tyytyväisyyttä tarjolla oleviin saamenkielisiin palveluihin. Se palaute, mitä kunnille saamenkielisistä palveluista tulee, tulee pitkälti erilaisten valitus- ja kantelumekanismien kautta. Positiivinen palaute jää saamatta, kun kunnilla ei palautekanavaa, jossa sitä voisi antaa. Suurelta osin negatiivinen palaute kuormittaa kuntien työntekijöitä. Valitusten ja kanteluiden kautta tullut palaute tulee yleensä myöhässä, jolloin siihen on vaikea reagoida.

Kunnat eivät säännöllisesti arvioi saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista palveluissaan, vaan palautetta kielellisten oikeuksien toteutumisesta tulee Saamelaiskäräjiltä ja muilta kielellisten oikeuksien toteutumista valvovilta tahoilta. Tämä palaute tulee usein jälkikäteen, koskien esimerkiksi useampaa vuotta kerralla. Kuntien on vaikea reagoida useita vuosia jälkikäteen tuleviin palautteisiin, ja usein ehdotetut toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi ovat suuria kokonaisuuksia, joihin kuntien on vaikea tarttua.

Toimenpide-ehdotukset

- Kunnat aloittavat kaikilla toimialoillaan palautteen keräämisen saamenkielisistä palveluista. Palautelomakkeisiin lisätään kysymys siitä, minkä kielistä palvelua palaute koskee, ja palautelomakkeet ovat saatavilla kunnassa käytössä olevilla saamen kielillä sekä paperisina että sähköisinä.
- Kunnat seuraavat sisäisesti saamenkielisten palveluidensa tilannetta ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista kunnille räätälöidyn kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorin avulla.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

- Kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorin käytön myötä kunnat tiivistävät yhteistyötään Saamelaiskäräjien kanssa, ja käyvät vuosittain läpi saamenkielisten palveluiden tilanteen.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Enontekiö

Kunnan erityispiirteet

Enontekiön kunnassa järjestetään palveluita pohjoissaamen kielellä. Tarve saamenkielisille palveluille kunnassa on kasvanut viime vuosina kielenelvytyksen ansiosta ja näkyy erityisesti lapsiperheiden saamenkielisten palveluiden tarpeena. Haasteena Enontekiöllä on saamenkielisten työntekijöiden rekrytointi. Kunta on tehnyt päätöksen saamen kielen taidosta maksettavan kielilisän nostamisesta, jonka toivotaan helpottavan rekrytointia.

Enontekiön kunta järjestää itse sosiaalipalvelut, mutta terveystyöpalvelut ovat Lapin sairaanhoitopiirin vastuulla. Saamen kielilaki koskee myös Lapin sairaanhoitopiiriä. Kunta on koonnut nettisivuilleen tietoja tarjolla olevista sosiaali- ja hallintopalveluista. Nettisivuilta löytyy helposti näiden alojen saamenkielisten työntekijöiden yhteystiedot, jotta kuntalainen voi olla suoraan yhteydessä saamenkieliseen työntekijään. Tulkkausmahdollisuudesta kerrotaan nettisivuilla selkeästi ja kerrotaan, missä vaiheessa asiointia tulkin tarpeesta on hyvä kertoa. Kunnan nettisivuilta puuttuvat saamenkielisten sivistyspalveluiden työntekijöiden yhteystiedot.

Kunnan työntekijöitä on ollut virkavapaalla saamen kielen opiskelua varten, mutta kunnalla ei ole yhdessä sovittua ja auki kirjoitettua linjaa siitä, millä perusteella kielikoulutukseen pääsevät työntekijät valitaan.

Kunnassa ei ole vakiintunutta käytäntöä siitä, miten suomenkielisten työntekijöiden perehdytyksessä huomioidaan saamen kielilakiin tutustuminen. Kuntalaiskyselyssä nousi esiin kuntalaisten kokemuksia siitä, että kunnassa on vaikea saada saamenkielistä palvelua, kun suomenkieliset työntekijät eivät tunne saamelaisen kielellisiä oikeuksia. Työntekijöiden tietämättömyys saamen kielilaista heijastuu kuntalaisten kokemaan asenneilmapiiriin, ja nostaa osaltaan kuntalaisten kynnystä tuoda esiin tarpeensa saada saamenkielistä palvelua.

Kunnan nykytilanne toimialoittain

Sosiaali- ja terveystalvelut

Enontekiön kunta järjestää itse sosiaalipalvelut, mutta terveystalvelut ovat Lapin sairaanhoitopiirin vastuulla. Saamen kielilaki koskee myös Lapin sairaanhoitopiiriä. Lapin sairaanhoitopiirillä on Enontekiöllä saamenkielisiä työntekijöitä, joiden kanssa voi asioida saameksi. Lapin sairaanhoitopiirin Enontekiön perusterveydenhuollon nettisivuilla ei ole lainkaan saamenkielistä sisältöä. Nettisivuilla ei ole tietoa siitä, onko saamenkielinen asiointi mahdollista ja missä palveluissa on saamenkielisiä henkilökuntaa eikä ohjetta siihen, missä vaiheessa tulkin tarpeesta olisi hyvä kertoa. Lapin sairaanhoitopiiri kokeilee Enontekiöllä loppuvuodesta 2019 uudenlaista tulkkausjärjestelyä, jossa tulkkina ei käytetä ulkopuolista tulkkia vaan mahdollisuuksien mukaan organisaation saamenkielistä työntekijää joko niin, että työntekijä on paikan päällä tai puhelimitse. Työntekijälle maksetaan korvaus varallaolosta. Terveystalveluista puuttuu saamenkielisiä lomakkeita ja muita materiaaleja potilaille ja omaisille.

Enontekiön kunnan sosiaalipalveluista on kunnan nettisivuilla saatavilla selkeästi tietoa saameksi. Nettisivuilla on saamenkielisten työntekijöiden suorat yhteystiedot, eli halutessaan saamenkielinen asiakas voi ottaa yhteyttä suoraan saamenkieliseen työntekijään. Tulkkausmahdollisuudesta kerrotaan selkeästi. Nettisivuille on koottu myös joitakin sosiaalipalveluiden saamenkielisiä lomakkeita.

Sivistystalvelut

Sivistystalveluissa Enontekiön kunnalla on saamenkielisiä työntekijöitä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Liikunta-, kulttuuri-, kirjasto- ja nuorisotoiminnassa ei ole saamenkielisiä työntekijöitä.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen haasteena Enontekiöllä on työntekijöiden saatavuus ja pysyvyys. Kielilisän noston toivotaan parantavan tilannetta.

Saamenkielisten työntekijöiden määräaikaisten työsopimukset pyritään vakinaistamaan, jos työntekijällä on ammatillinen pätevyys, ja työnantaja voi tarvittaessa joustaa esimerkiksi työvuoroissa, jos työntekijä opiskelee töiden ohella saadakseen ammatillisen pätevyyden.

Enontekiön varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen työntekijät ovat osallistuneet jonkin verran valtakunnallisiin saamenkielisten työntekijöiden täydennyskoulutuksiin.

Työntekijät toivoisivat, että osallistumismahdollisuuksia olisi enemmän.

Sivistyspalveluista ei ole kunnan nettisivuilla tietoa saameksi, eikä saamenkielisten työntekijöiden yhteystietoja. Varhaiskasvatuksen lomakkeita on kuntalaisten saatavilla saameksi nettisivuilla.

Tekniset palvelut

Tekninen toimi kääntää saamen kielilain 8§ mukaiset ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot. Saamenkielisiä lomakkeita ei Enontekiön kunnan teknisessä toimessa ole saatavilla. Palvelut ovat siirtyneet viime vuosina yhä enemmän verkkoon valtakunnalliseen palveluun (<https://www.lupapiste.fi/>), jossa ei ole mahdollista asioida saamen kielillä.

Hallinto

Enontekiön kunnan hallinnossa on saamenkielinen työntekijä, jonka yhteystiedot ovat selkeästi esillä kunnan nettisivuilla. Kielistrategiatyöntekijä ei saanut käyttöönsä Enontekiön kunnan yhdenvertaisuus- ja viestintäsuunnitelmaa. Kuntalais- ja työntekijäkyselyiden ja muiden keskustelujen perusteella vaikuttaa siltä, että kunnalla ei ole linjausta esimerkiksi saamen kielen käytöstä päivittäisessä viestinnässä. Saamen

kielen huomioiminen jää näin yksittäisten työntekijöiden vastuulle, eikä saamenkielisen viestinnän kokonaisuudella ole nimettyä vastuuhenkilöä.

Toimenpide-ehdotukset toimialoittain

Sosiaali- ja terveystyöpalvelut

- Tehdään Lapin sairaanhoitopiirin kanssa suunnitelma siitä, miten terveystyöpalveluista tiedotetaan saamenkielisille kuntalaisille, huomioiden palvelupolkujen selkeä esiintuonti.
- Aloitetaan muiden saamelaisalueen kuntien kanssa yhteistyö puuttuvien sosiaali- ja terveystyöpalveluiden materiaalien kartoittamiseksi ja materiaalityön aloittamiseksi.
- Seurataan perusterveydenhuollon tulkkauksekokeilusta saatavia tuloksia.
- Tuodaan tulkkauspalvelupolku näkyviin kuntalaisille. Kerrotaan nettisivuilla ja toimipisteissä, miten tulkkauspyytämisen käytännössä etenee ja milloin tulkkaus on hyvä kertoa, jotta siihen osataan varautua.
- Varmistetaan, että jokaisessa toimipisteessä on työntekijöiden käytössä saamen kielten sanakirjat ja mahdollisia sanalistoja ammattisanastosta.
- Kartoitetaan, mitä lomakkeita, esitteitä ja muuta kirjallista materiaalia toimialalla on käytössä ja mille olisi tarvetta. Selvitetään yhteistyömahdollisuutta muiden saamelaisalueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa uusien materiaalien tuottamisen suhteen.
- Järjestetään saamenkielisille työntekijöille mahdollisuus osallistua säännöllisesti työajalla saamen kielisiin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviin täydennyskoulutuksiin. Esimies muistuttaa työntekijöitä mahdollisuudesta osallistua täydennyskoulutuksiin.
- Lisätään saamenkielisten työntekijöiden verkostoitumismahdollisuuksia yli kuntarajojen, esimerkiksi säännöllisten etäkokousten kautta.
- Pehdytetään toimialan suomenkieliset työntekijät saamen kielilakiin ja siihen, miten he voivat huomioida saamen kielet työssään, vaikka eivät itse osaa saamen

kieliä. Kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten tulkkaus tai asiakkaan läheisen antama kieliapu vaikuttaa asiakastilanteeseen.

Sivistyspalvelut

- Päivitetään kunnan nettisivuille tiedot saamenkielisistä sivistyspalveluista.
- Määräaikaiset kielitaitoiset työntekijät pyritään vakinaistamaan, ja niitä, joilla puuttuu ammatillinen pätevyys, tuetaan opintojen loppuun saattamisessa esimerkiksi joustamalla työaikojen suhteen. Jos alalle on mahdollista kouluttautua oppisopimuksella, tarjotaan kielitaitoiselle työntekijälle mahdollisuutta oppisopimuskoulutukseen ja sitä kautta vakinaiseen työsuhteeseen.
- Tehdään selkeä linjaus siitä, millaisiin täydennyskoulutuksiin saamenkielisten työntekijöiden on mahdollista päästä työajalla. Koulutustarjonnassa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan myös Sámi Allaskuvlan tarjontaa.
- Tarkistetaan sivistyspalveluissa maksettavien, muun työn ohessa tehtävien materiaali- ja käännöstyöstä maksettavien lisien taso, ja varmistetaan, että työntekijöillä on riittävästi aikaa materiaalityöhön.
- Kartoitetaan, mitä käännöksiä on sivistyspalvelujen lomakkeista, esitteistä ja muista materiaaleista on käännetty saamen kielille. Huolehditaan, että käännetyt materiaalit ovat kuntalaisten saatavilla kunnan nettisivuilla. Tehdään käännössuunnitelma puuttuvista materiaaleista.
- Kirjasto- ja tietopalveluissa, kulttuuritoiminnassa, liikuntatoimessa ja nuorisotyössä tehdään yhdessä vuosisuunnitelma, jossa huomioidaan toiminta eri saamen kielillä. Näin pystytään paremmin ennakoimaan esimerkiksi tarve kääntää tapahtumien mainoksia. Vuosisuunnitelmassa huomioidaan yhteistyö Saamelaiskäräjien, saamelaisyhdistysten ja muiden saamelaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa saamen kielellä. Yhteistyön tavoitteena on lisätä saamen kielten osuutta tapahtumissa tilanteessa, jossa kunnalla ei ole saamenkielisiä työntekijöitä kyseisillä aloilla.

Tekniset palvelut

- Kartoitetaan yhdessä muiden kuntien kanssa, mitä saamenkielisiä lomakkeita on käytössä ja voitaisiinko niitä käyttää myös muissa kunnissa.
- Tehdään käännösuunnitelma yhdessä muiden saamelaisalueen kuntien kanssa ja jaetaan käännöskulut niiltä osin, kun kyse on kaikkien kuntien käyttämistä lomakkeista.
- Tarkistetaan, että työntekijöillä on käytössään ajantasainen lista tulkkien yhteystiedoista

Hallinto

- Yhdenvertaisuussuunnitelman uudistamisen yhteydessä myös saamen kieli huomioidaan.
- Tehdään suunnitelma saamenkielisestä viestinnästä kiinnittäen huomiota siihen, mitä viestitään ja kenen vastuulla saamenkielinen viestintä ja tiedotteiden käännökset ovat.
- IT-palvelut muistuttavat kaikkien alojen saamenkielisiä työntekijöitä mahdollisuudesta saada saamen kielen kirjoittamista helpottavia ilmaisohjelmia tietokoneelle.
- Kaikkien toimialojen kesken sovitaan, millä perusteilla valitaan SAKK:n vuoden kestäviin saamen kielten opintoihin pääsevät työntekijät. Valintaperusteet laitetaan kaikkien työntekijöiden nähtäville esimerkiksi intraan ja niistä viestitään sisäisessä viestinnässä. Valintaperusteista viestitään avoimesti myös kuntalaisille.
- Selvitetään, voidaanko kunnan työntekijöille tarjota työajalla matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia saamen kielten alkeiskursseille esimerkiksi kansalaisopiston tai lukion saamen kielten opetuksen kautta (vrt. Utsjoen malli).

Inari

Kunnan erityispiirteet

Inari on nelikielinen kunta, jossa palveluja järjestetään suomen kielen lisäksi myös inarin-, koltan- ja pohjoissaameksi. Kunnan alueella toimii useita isoja saamelaisorganisaatioita, jotka vetävät kuntaan saamenkielentaitoisia muuttajia opiskelijoista työikäisiin.

Inarin kuntalaisista noin 31 % on saamelaisia. Saamelaisalueen kuntien saamelaisista enemmistö (63 %) on Inarin kuntalaisia (Saamelaiskäräjät, Väestörekisterikeskus 2019, sisältää saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeutetut saamelaiset) Inari on ainoa Suomen kunta, jossa äidinkielliset palvelut tulee saamen kielilain mukaisesti järjestää suomen lisäksi kolmella saamen kielellä.

Inarin kunnan väestöstä jonkin saamenkielen äidinkielekseen väestörekisterikeskukselle ilmoittaneita henkilöitä on 6,8% (Tilastokeskus 31.12.2019.) Saamelaiskäräjien arvion mukaan Inarin kuntalaisista saamenkielisiä on noin 11 % (sähköposti, Ruotsala 2015). Saamen kielilain 12 § mukaan saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Tämä ei edellytä väestörekisterikeskukselle ilmoitettua saamen kieltä.

Inarin- ja koltansaame ovat Suomessa puhutuista saamen kielistä uhanalaisimmat. Inarin kunnassa on kaikkia kolmea saamen kieltä puhuvia työntekijöitä, mutta erityisesti inarin- ja koltansaamenkielisistä työntekijöistä on kieliryhmien pienen koon takia kova pula. Inarissa palvelut ovat keskittyneet Ivaloon, mutta palveluita on myös Inarissa ja Sevettijärvellä. Saamenkielisiä palveluita on jonkin verran suunnattu alueellisesti esimerkiksi niin, että koltansaamen kielen ydinalueella, Sevettijärvellä, työskentelee koltansaamenkielisiä sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöitä.

Inarin kunnan alueella on tehty pitkäjänteistä kielenelvytystyötä esimerkiksi kielipesissä, ja kielenelvytys näkyy kasvaneena saamenkielisten palveluiden kysyntänä. Kielenelvytyksen painopiste on ollut kielipesien kautta lapsissa, ja se näkyi myös kielistrategian

Sodankylä
Lapin tähtikunta

kuntalaiskyselyn vastauksissa. Kuntalaiset pitivät erityisen tärkeinä lapsiperheiden saamenkielisten palveluiden järjestämistä ja erityisesti tämä korostui inarinsaamenkielisissä vastauksissa. Kielenelvytyksen lisäksi kuntalaisten toiveissa lapsiperheiden saamenkielisten palveluiden suhteen näkyi tarve saamenkielisille palveluille niissä perheissä, joissa lapset ovat vahvasti äidinkieleltään saamenkielisiä. Lapsiperheiden palveluista kuntalaiset nostivat esiin erityisesti varhaiskasvatuksen ja neuvolapalvelut, mutta myös muut sosiaali- ja terveystyöpalvelut. Palveluista toivottiin tietopaketteja elämäntilanteittain, erityisesti lapsiperheille ja ikäihmisille niin, että samasta paketista löytyisivät kaikkien toimialojen saamenkieliset palvelut kyseisessä elämäntilanteessa.

Inarin kunta on tähän mennessä panostanut erityisesti ikäihmisten saamenkielisiin palveluihin, joille kunnassa on aiemmin ollut tarvetta. Kuntalaiskyselyn perusteella ikäihmisten saamenkielisille palveluille on edelleen tarvetta kaikilla kolmella saamen kielellä. Kuntalaiset nostivat esiin erityisesti tarpeen saamenkielisille lähipalveluille myös muissa kylissä kuin Ivalossa. Lapsiperheiden kasvaneet palvelutarpeet eivät siis ole tulleet ikäihmisten palvelutarpeiden tilalle, vaan niiden rinnalle. Kokonaisuutena näyttää siltä, että Inarin kunnassa aiemmin tunnistetut palvelutarpeet säilyvät, ja niiden rinnalle nousee uusia palvelutarpeita. Saamenkielisiä palveluita halutaan käyttää yhä enemmän, ja kunnalla on velvollisuus niitä järjestää.

Inarin kunnan vahvuutena on se, että sillä on saamenkielisiä työntekijöitä kaikilla toimialoillaan. Työntekijät ovat motivoituneita ja tekisivät mielellään enemmänkin töitä saamen kielillä. Haasteena kunnassa on saamenkielisten asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaaminen: asiakkaat ja työntekijät eivät välttämättä tiedä toistensa kielitaidosta ja aloitteen tekeminen saamen kielten käyttämiseksi koetaan puolin ja toisin vaikeaksi. Strategiaprosessin aikana syksyllä 2019 Inarin kunta julkaisi saamenkielisten työntekijöidensä esittelyvideoita Youtubessa, ja videoita jaettiin kunnan sosiaalisen median kanavissa. Videoiden tarkoituksena on lisätä kuntalaisten tietoisuutta tarjolla olevista saamenkielisistä palveluista ja madaltaa kynnyksiä pyytää saamenkielistä palvelua, jos työntekijät eivät itse huomaa sitä ehdottaa. Videoiden tekemistä on tarkoitus jatkaa vuonna 2020, jotta kunnan saamenkieliset työntekijät ja palvelut tulevat kuntalaisille tutuiksi.

Kunnan nykytilanne toimialoittain

Sosiaali- ja terveysterveystoimet

Inarin kunnan sosiaali- ja terveysterveystoimissa on panostettu erityisesti ikäihmisten saamenkielisiin palveluihin. Saamenkielisten työntekijöiden yhteystiedot on koottu kunnan nettisivuille kieliryhmittäin ja asiakas voi olla halutessaan suoraan yhteydessä saamenkieliseen työntekijään. Kunta pyrkii kouluttamaan Oikeusministeriöltä haettavalta valtionavustuksella sosiaali- ja terveysterveystoimien työntekijöitä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kielikoulutuksessa, jotta kuntaan saataisiin lisää saamenkielisiä työntekijöitä. Valitettavasti nykyisen muotoinen kielikoulutus ei ole saanut innostettua koulutukseen osallistuneita henkilöitä jatkamaan kielen opiskelua omatoimisesti.

Sosiaali- ja terveysterveystoimien raportit vuosittain sekä sosiaali- ja terveysterveystoimien ministeriölle että oikeusministeriölle saamenkielisten palvelujen turvaamiseen liittyvien valtionavustusten käyttöön liittyvät toimenpiteet. Vuodesta 2003 alkaen sosiaali- ja terveysterveystoimien systemaattisesti tehty suunnitelmat talousarviovuotta seuraavan vuoden sosiaali- ja terveysterveystoimien valtionavustuksen tarpeesta.

Kielistrategiakyselyn perusteella Inarin kuntalaiset ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä niihin saamenkielisiin sosiaali- ja terveysterveystoimisiin, joita ovat käyttäneet, mutta saamenkielisten palvelujen määrä koetaan riittämättömäksi. Myös saavutettavuus koettiin heikoksi. Kuntalaiset nostivat kyselyssä esiin sen, etteivät tiedä, miten palveluita pääsee käyttämään, koska niitä ei aktiivisesti tarjota. Esimerkiksi ajanvarauksen yhteydessä asiakkailta ei järjestelmällisesti kysytä, millä kielellä palvelua halutaan käyttää. Saamenkielisten lasten äidinkieli on kirjattu vuodesta 2014 alkaen potilasasiapapereihin, joten heidät pystyään tunnistamaan, mutta muita ei. Kielistrategian mukaisesti tulevaisuudessa on tarkoitus kirjata kaikkien asiakkaiden äidinkieli potilastietoihin. Kuntalaiset pitävät kyselyn perusteella erityisen tärkeänä, että lapsilla ja ikäihmisillä on mahdollisuus käyttää omakielisiä palveluita kaikilla kolmella saamen kielellä.

Inarin kunnan sosiaali- ja terveysalan saamenkieliset työntekijät ovat voineet osallistuneet Saamelaiskäräjien järjestämiin täydennyskoulutuksiin. Koulutukset saivat työntekijöiltä positiivista palautetta ja niiden koettiin tukeneen sekä saamenkielisten työntekijöiden ammattitaitoa että työssä jaksamista. Aktiivisuus osallistua täydennyskoulutuksiin on kuitenkin ollut vähäistä. Sosiaali- ja terveysalan työntekijät toivat esiin, että työpaikalla ei aina ole käytössä saamen kielten käyttöä tukevia nettiohjelmia, sanakirjoja tai alan sanalistoja.

Kuntalaiset nostivat kyselyvastauksissaan esiin suomenkielisten työntekijöiden puutteelliset tiedot kielellisistä oikeuksista ja siitä, miten tulkkaustilanteessa toimitaan. Oman kielitaustan esiin tuominen sosiaali- ja terveyspalveluissa koetaan ongelmalliseksi, jos suomenkielisellä työntekijällä ei ole perustietoja saamenkielisen asiakkaan oikeuksista. Osa vastaajista kertoi työntekijöiden tietämättömyyden johtaneen syrjiviin kommentteihin, joissa saamenkielisten palveluiden saaminen oli evätty sillä perusteella, että vastaaja osaa myös suomea.

Sosiaali- ja terveysosaston työntekijöistä noin 12 % edustaa äidinkieleltään jotakin kolmesta Inarin kunnan alueella käytettävästä saamenkielestä. Saamenkielisten työntekijöiden määrän lisäämisellä ei yksiselitteisesti ole suoraa vaikutusta omakielisten palvelujen saatavuuteen kaikkien kieliryhmien osalta, koska käytössä on useampi saamenkieli. Jos henkilöstöstä ei löydy kielitaitoisia henkilöä asiakkaan palvelemiseksi saamen kielellä, käytetään tulkkauspalveluja. Nykyiset tulkkaus käytännöt eivät ole olleet toimivia ja niitä tulee jatkossa selkeyttää. Tulkkien saatavuus on heikko.

Tällä hetkellä saamenkielisiä palveluita vaativat myös sellaiset henkilöt, joilla ei ole minkäänlaista saamelaista taustaa. Kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriö myöntää valtionavustusta saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen siten, että kunnan tulee huomioida asiakkaiden kieli ja kulttuuritausta. Asiakkaan tiedot tarkistetaan suullisesti ja kirjataan asiakastietoihin jatkokäyntejä varten.

Strategian yhteisessä osiossa todetaan vaikuttavan siltä, että kuntien työjärjestelyt eivät tue saamenkielisten asiakkaiden ja työntekijöiden kohtaamista. Sosiaali- ja terveysosastolla painopiste saamenkielisten työntekijöiden sijoittumisessa on ollut tähän saakka ikäihmisten palveluissa. Sosiaali- ja terveyslautakunta on vakinaistanut kohdennetulla

valtionavustuksella työskentelevät saamenkieliset työntekijät kotihoidossa, Männikön palvelukodilla ja vuodeosastolla. Valtionavustuksen seurantaraporttien pohjalta tarkasteltuna on ajoittain syntynyt tilanteita, jolloin esim. pohjoissaamenkielisiä ikäihmisiä ei ole ollut lainkaan raportointihetkellä asumispalveluissa. Tällainen tilanne on satunnaisen vaihtelun aiheuttamaa. Saamenkieliset työntekijät voivat tuolloin esim. keskenään keskustella saamenkielellä ja samalla pitää yllä kielitaitoaan.

Sivistyspalvelut

Inarin kunnan sivistystoimi järjestää äidinkielistä saamenkielistä varhaiskasvatusta pohjoissaamen kielellä, sekä koltansaamen kielipesätoimintaa. Äidinkieleltään inarinsaamenkielisten lasten varhaiskasvatus ostetaan Anarâškielâ servin kielipesistä. Perusopetuksessa ja lukiossa on tarjolla saamenkielistä ja saamen kielten opetusta.

Sekä varhaiskasvatuksessa että perus- ja lukio-opetuksessa haasteena on pätevien kielitaitoisien työntekijöiden löytäminen. Erityisesti inarin- ja koltansaamenkielisen opetuksen toteutuminen on riippuvaista yksittäisten opettajien löytymisestä kullekin lukuvuodelle.

Sivistyspalveluiden saamenkieliset työntekijät nostivat esiin, että kieli- ja materiaalilisen taso on riittämätön työn määrään nähden. Erityisesti koulujen työntekijät nostivat esiin, että kunnan käytännöt erilaisten lisien maksusta on osin epäselvää ja kaipasivat siihen selkeytystä. Käännöskäytännöt kouluissa ovat epäselviä sen suhteen, millaisten käännösten tekeminen kuuluu opettajien työhön ja millaisista voi saada erillisen korvauksen. Työntekijät pitivät hyvänä mahdollisuuksia osallistua saamenkielisille työntekijöille järjestettyihin koulutuksiin erilaisten projektien ja aluehallintoviraston kautta, mutta toivoivat vastaavia koulutuksia lisää ja selkeyttä siihen, millä perusteella koulutuksiin pääsee.

Työntekijät ovat työnsä ohessa kääntäneet kouluissa ja varhaiskasvatuksessa käytettäviä lomakkeita saamen kielille. Näitä lomakkeita ei ole saatavilla kunnan nettisivuilla.

Kirjastopalveluissa, kulttuuritoiminnan, liikuntatoimen ja nuorisotyön puolella Inarin kunnalla ei ole saamenkielistä henkilöstöä. Näillä aloilla on pyritty järjestämään saamenkielisiä palveluita muilla tavoin. Kirjastoissa järjestetään saamen kielisiin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviä tapahtumia, kuten saamenkielisiä satutunteja, ja kulttuuritoimen avustuksista on tuettu myös saamenkielistä toimintaa järjestäviä toimijoita. Kulttuuritoimi on myös ollut mukana järjestämässä saamenkielisiä tapahtumia, esimerkiksi saamenkielisten elokuvien näytöksiä, ja järjestänyt kuljetuksia saamenkielisiin tapahtumiin. Nuorisotoimessa on tehty yhteistyötä Utsjoen kunnan saamenkielisen nuorisotyöntekijän ja Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston kanssa, joiden kautta toimintaan on saatu mukaan myös saamenkielisiä ohjaajia. Lomakkeita, tiedotteita ja muita materiaaleja on käännetty vähän. Saamen kielten huomioiminen toiminnassa on kiinni yksittäisistä aktiivisista työntekijöistä. Tilanne on haavoittuvainen erityisesti työntekijävaihdosten yhteydessä, kun aiempien työntekijöiden hiljainen tieto saamen kielten huomioimisesta toiminnassa ei välttämättä siirry eteenpäin. Kansalaisopiston kurssuja järjestetään eri saamenkielillä asiakkailta tulevan tarpeen ja saatavilla olevien opettajien mukaisesti.

Tekniset palvelut

Inarin kunnan teknisissä palveluissa on yksi pohjoissaamenkielinen työntekijä. Työntekijä palvelee asiakkaita tarvittaessa saameksi. Työntekijän kielitaito ei käy ilmi kunnan nettisivuilla.

Tekninen toimi kääntää saamen kielilain 8§ mukaiset ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanon. Saamenkielisiä lomakkeita ei Inarin kunnan teknisessä toimessa ole saatavilla. Palvelut ovat siirtyneet viime vuosina yhä enemmän verkkoon valtakunnalliseen palveluun (<https://www.lupapiste.fi/>), jossa ei ole mahdollista asioida saamen kielillä.

Hallinto

Inarin kunnan hallinnossa on inarinsaamenkielinen viestintä- ja yhteistoimintapäällikkö. Kunnan saamenkielistä viestintää hoidetaan viestintästrategian mukaisesti ja yhteistyössä eri toimialojen kanssa. Viestintästrategiassa linjataan saamenkielisestä viestinnästä hyvin yleisellä tasolla. Viestintästrategian lisäksi kunnassa on käytössä vakiintuneita toimintatapoja esimerkiksi saamen kielten järjestykseen viestinnässä. Koska näitä toimintatapoja ei ole kirjoitettu auki viestintäsuunnitelmaan, ne eivät aina siirry eteenpäin uusille työntekijöille. Viestintästrategiassa linjaus kunnan perusinformaation antamisesta kunnan palveluista mahdollisuuksien mukaan saamen kielillä on ristiriidassa saamen kielilain 8§ kanssa, jonka mukaan viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Käännösten saaminen tuottaa ajoittain haasteita, eikä kunnalla toimintaohjetta siihen, miten toimitaan, jos jollakin saamen kielellä ei saada käännöstä.

Kunnan nelikielisyys vuoksi saamenkielisiä viestintämateriaaleja käännetään Saamelaiskäräjien kääntäjillä pohjois-, inarin- ja koltansaameksi. Inarinsaamenkielinen viestintä- ja yhteistoimintapäällikkö kääntää inarinsaameksi viestintämateriaaleja muiden työtehtäviensä ohessa. Kunnan saamenkieliset nettisivut eivät ole ajan tasalla ja niillä on vanhentunutta tietoa, esimerkiksi vanhentuneita yhteystietoja.

ATK-palvelut huolehtivat yhdessä Lap-IT:n kanssa siitä, että saamenkielisillä työntekijöillä on käytössään tarvittavat saamen kielten tietokoneella käyttämistä helpottavat ohjelmistot, esimerkiksi saamen kielten näppäimistöt. Näitä on asennettu erityisesti sivistystoimen tietokoneisiin, mutta ei aktiivisesti tarjota muiden alojen uusille työntekijöille. Työntekijäkyselyssä tuli ilmi, että myös muiden alojen työntekijöillä on tarve kyseisille ohjelmille.

Elinkeino- ja kehittämisspalvelut

Elinvoimatoimessa työskentelee vakinaisessa työsuhteessa / virassa kolme saamelaista, jotka edustavat kaikkia kolmea Inarissa esiintyvää ja asuvaa saamelaiskansanryhmää; koltan-,

Sodankylä
Lapin tähtikunta

pohjois- ja inarinsaamea. Saamenkielen osaamisen taso heidän keskuudessaan vaihtelee, mutta on pääasiassa heikkoa.

Elinvoimatoimen palveluita saamenkielellä on pyydetty hyvin vähän. Tämä voi johtua siitä, että on tiedetty, että palvelun saaminen saameksi vaatii tulkkausapua tai on koettu, että on helpompaa asioida suomenkielellä. Elinvoimatoimessa ja yrityselämässä on paljon sanoja, joita voi olla vaikeaa kääntää saamenkielelle. Sen vuoksi olisi suotavaa, että elinvoimatoimen työntekijöillä olisi mahdollisuus osallistua koulutuksiin, jossa opetettaisiin myös ammattisanastoa.

Elinvoimatoimessa on käynnissä toiminnan tehostamiseen tähtäviä toimenpiteitä, joihin lukeutuu mm. palvelupolkujen tuotteistaminen. Kun työ on saatu tehtyä, voidaan kirjallinen materiaali kääntää myös saamenkielille ja siten palvella saamenkielistä väestöä entistä paremmin. Edellä esitetyn lisäksi elinvoimatoimen verkkosivusto voidaan käännettä myös saamenkielille.

Toimenpide-ehdotukset

Sosiaali- ja terveystalvelut

- Tuodaan palvelupolut selkeästi näkyviin. Nettisivuilla ja toimipisteissä on selkeästi näkyvillä ohjeet siitä, miten saamenkielistä palvelua saa: kenelle kerrotaan, että haluaa käyttää saamenkielistä palvelua ja missä vaiheessa.
- Tuodaan myös tulkkauksen palvelupolku näkyviin kuntalaisille. Kerrotaan nettisivuilla ja toimipisteissä, miten tulkkauksen pyytäminen käytännössä etenee ja milloin tulkkauksen tarpeesta on hyvä kertoa, jotta siihen ehditään varautua.
- Sovitaan toimialalla selkeä käytäntö siitä, kuka voi tulkata ja voidaanko tulkkauksessa hyödyntää toimialan saamenkielisiä työntekijöitä. Ajantasainen tulkkilista on oltava helposti saatavilla jokaisessa toimipisteessä.

- Tuodaan toimipisteissä selkeästi esimerkiksi rintamerkeillä tai kylteillä ovenpielessä esiin, ketkä työntekijät puhuvat saamen kieliä.
- Varmistetaan, että jokaisessa toimipisteessä on työntekijöiden käytössä saamen kielten sanakirjat ja mahdollisia sanalistoja ammattisanastosta.
- Kartoitetaan, mitä lomakkeita, esitteitä ja muuta kirjallista materiaalia toimialalla on käytössä ja mille olisi tarvetta. Selvitetään yhteistyömahdollisuutta muiden saamelaisalueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa uusien materiaalien tuottamisen suhteen.
- Inarin kunnassa noudatetaan kunnan henkilöstöohjeita rekrytoinnissa ja koulutusperiaatteissa. Rekrytointi-ilmoituksissa tuodaan selkeästi esiin, että saamen kielen taito katsotaan erityiseksi ansioksi silloin, kun tehtävässä on hyötyä saamen kielen osaamisesta. Jos jollekin alalle on vaikeuksia saada kelpoisuusehdot täyttävää henkilöstöä, tehtävässä on eduksi saamen kielen taito ja alalle on mahdollista kouluttautua oppisopimuksella, tarjotaan kielitaitoiselle työntekijälle mahdollisuutta oppisopimuskoulutukseen ja sitä kautta mahdollisuutta kouluttautua päteväksi vakinaiseen työsuhteeseen.
- Järjestetään saamenkielisille työntekijöille mahdollisuus osallistua säännöllisesti työajalla saamen kieliin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviin täydennyskoulutuksiin. Esimies muistuttaa työntekijöitä mahdollisuudesta osallistua täydennyskoulutuksiin. Kiinnitetään erityistä huomiota saamen kielten kirjoittamiseen liittyviin koulutuksiin ja inarin- ja koltansaamenkielen ammattisanastoon liittyviin koulutukseen. Erityisesti inarin- ja koltansaamen kohdalla täydennyskoulutuksen ei tarvitse olla suunnattu ainoastaan sosiaali- ja terveystyöntekijöille.
- Lisätään saamenkielisten työntekijöiden verkostoitumismahdollisuuksia yli kuntarajojen, esimerkiksi säännöllisten etäkokousten kautta.
- Perehdytetään toimialan suomenkieliset työntekijät saamen kielilakiin ja siihen, miten he voivat huomioida saamen kielet työssään, vaikka eivät itse osaa saamen kieliä. Kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten tulkkauksen tai potilaan läheisen antama kieliapu vaikuttaa asiakastilanteeseen.

- Kiinnitetään huomiota koltansaamenkielen eri murteiden elinvoimaisuuden ylläpitämiseen käytettävissä olevin keinoin
- Velvoitetaan työnantajan kouluttamat tai erityisellä valtion osuudella työskentelevät henkilöt täydennyskoulutukseen.
- Valikoidaan erityisen tarkalla seulalla erillisellä valtionavustuksella koulutettavat henkilöt ja edellytetään kielen aktiivista käyttämistä koulutuksen jälkeenkin. Koulutuksen rakennetta ja sisältöä tulee jatkossa arvioida koulutuksen tuottajan kanssa yhteistyössä tulevia vuosia silmällä pitäen
- Tulkkaukseen liittyvissä kysymyksissä tiivistetään yhteistyötä Saamelaiskäräjien saamenkielen toimiston kanssa.

Sivistyspalvelut

- Inarin kunnassa noudatetaan kunnan henkilöstöohjeita rekrytoinnissa ja koulutusperiaatteissa. Rekrytointi-ilmoituksissa tuodaan selkeästi esiin, että saamen kielen taito katsotaan erityiseksi ansioksi silloin, kun tehtävässä on hyötyä saamen kielen osaamisesta. Jos jollekin alalle on vaikeuksia saada kelpoisuusehdot täyttävää henkilöstöä, tehtävässä on eduksi saamen kielen taito ja alalle on mahdollista kouluttautua oppisopimuksella, tarjotaan kielitaitoiselle työntekijälle mahdollisuutta oppisopimuskoulutukseen ja sitä kautta mahdollisuutta kouluttautua päteväksi vakinaiseen työsuhteeseen.
- Kielitaitoisten työntekijöiden ammattitaitoa tuetaan mahdollistamalla osallistuminen saamen kieliin ja kulttuuriin liittyviin koulutuksiin työajalla. Kiinnitetään erityistä huomioita inarin- ja koltansaamenkielisten työntekijöiden mahdollisuuksiin päästä omiin kieliinsä liittyviin kielenhuoltoon ja ammattisanastoon liittyviin koulutuksiin.
- Saamen kielten osaamiseen, käännöksiin ja materiaalityöhön liittyvien lisien maksamisessa on epäselviä käytäntöjä. Huolehditaan, että saamenkielisillä

työntekijöillä on kirjallisessa muodossa esimerkiksi kunnan intrassa saatavilla tieto niiden lisien maksuperusteista, jotka koskevat heidän työtään.

- Kartoitetaan, mitä käännöksiä on sivistyspalvelujen lomakkeista, esitteistä ja muista materiaaleista on käännetty saamen kielille. Huolehditaan, että käännetyt materiaalit ovat kuntalaisten saatavilla kunnan nettisivuilla. Tehdään käännössuunnitelma puuttuvista materiaaleista.
- Kirjasto- ja tietopalveluissa, kulttuuritoiminnassa, kansalaisopiston toiminnassa liikuntatoimessa ja nuorisotyössä tehdään yhdessä vuosisuunnitelma, jossa huomioidaan toiminta eri saamen kielillä. Näin pystytään paremmin ennakoimaan esimerkiksi tarve kääntää tapahtumien mainoksia. Vuosisuunnitelmassa huomioidaan yhteistyö Saamelaiskäräjien, saamelaisyhdistysten ja muiden saamelaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa kaikilla saamen kielillä. Yhteistyön tavoitteena on lisätä saamen kielten osuutta tapahtumissa tilanteessa, jossa kunnalla ei ole saamenkielisiä työntekijöitä kyseisillä aloilla.

Tekniset palvelut

- Tuodaan nettisivuilla ja toimipisteessä selkeästi esiin, keiden työntekijöiden kanssa voi asioida saameksi.
- Kartoitetaan yhdessä muiden kuntien kanssa, mitä saamenkielisiä lomakkeita on käytössä ja voitaisiinko niitä käyttää myös muissa kunnissa.
- Tehdään käännössuunnitelma yhdessä muiden saamelaisalueen kuntien kanssa ja jaetaan käännöskulut niiltä osin, kun kyse on kaikkien kuntien käyttämistä lomakkeista.

Hallinto

- Tarkistetaan kielilisen taso ja perusteet, joilla sitä maksetaan.

- Toimialojen kesken sovitaan, millä perusteilla valitaan SAKK:n vuoden kestäviin saamen kielten opintoihin pääsevät työntekijät. Valintaperusteet laitetaan kaikkien työntekijöiden nähtäville esimerkiksi intraan ja niistä viestitään sisäisessä viestinnässä. Valintaperusteista viestitään avoimesti myös kuntalaisille.
- Selvitetään, voidaanko kunnan työntekijöille tarjota työajalla matalan kynnyksen osallistumismahdollisuuksia saamen kielten alkeiskursseille esimerkiksi kansalaisopiston tai lukion saamen kielten opetuksen kautta (vrt. Utsjoen malli).
- Kunnan saamenkieliset nettisivut päivitetään ajan tasalle jokaisen toimialan osalta.
- Nettisivujen kaikkiin kieliversioihin lisätään näkyville työntekijöiden kielitaidot, jotta kuntalaiset tietävät, keneen voi ottaa yhteyttä saameksi. Nettisivuilla voi näkyä muukin kielitaito, jolloin kielitaidon näkyminen palvelisi esimerkiksi matkailun parissa työskenteleviä vieraskielisiä kuntalaisia
- Tarkennetaan viestintästrategiaa saamen kielten käytön osalta niin, että suunnitelmassa on näkyvillä olemassa olevat käytännöt esimerkiksi saamen kielten järjestyksestä tiedottamisessa.
- Tarkennetaan viestintästrategiaa siltä osin kuin se koskee perustietoa saamista kunnan palveluista saamen kielillä niin, että suunnitelma vastaa saamen kielilain 1086/2003 8§.
- Huolehditaan, että viestintästrategian saamen kielten käyttöä koskevat osat ovat tiedossa kaikilla niillä kunnan työntekijöillä, jotka viestivät omasta toiminnastaan.
- Esittelyvideoiden tekemistä saamenkielisistä palveluista jatketaan yhdessä mediapajan kanssa ja nostetaan näin olemassa olevia saamenkielisiä palveluja paremmin näkyviin ja kuntalaisten tietoon.
- Huolehditaan, että kaikilla työntekijöillä on helposti saatavilla ajantasainen lista tulkeista ja kääntäjistä ja tieto siitä, miten kääntäminen ja tulkkauksen järjestetään, jos tulkkia tarvitaan.
- Kuntalaisilta kerätään palautetta saamenkielisistä palveluista. Huolehditaan, että palautelomakkeet ovat kaikilla toimialoilla saatavilla saamen kielillä ja myös saamenkielisillä nettisivuilla on mahdollisuus antaa palautetta palveluista. Palautelomakkeessa kysytään, minkä kielisestä palvelusta palautetta annetaan.

- ATK-palvelut muistuttavat vuosittain kunnan kaikkia työntekijöitä mahdollisuudesta saada tietokoneelle saamen kielten käyttöä helpottavia ohjelmia ja tarjoavat niitä aktiivisesti uusille työntekijöille sekä saamen kieliä opetteleville työntekijöille.

Elinkeino- ja kehittämispalvelut

- Pidemmän aikavälin tavoitteena ja toimenpide esityksenä on henkilön kouluttaminen saamenkielentaitoiseksi. Tämä vaatii täysipäiväistä opiskelua, esimerkiksi Saamelaisalueen Koulutuskeskuksen vuoden kestäväälle saamenkielenkurssille osallistumisen. Koska elinvoimatoimessa useammalla henkilöllä on taustalla kielenosaamista ja -perusteita, ei opiskeluihin tarvitse lähteä täysin alkeista. Siihen asti ja tarvittaessa tulisi saamenkielisiä tulkkaukspalveluita olla käytettävissä elinvoimatoimen tarpeisiin.

Sodankylä

Kunnan erityispiirteet

Sodankylän kunnassa saamenkieliset palvelut ovat keskittyneet pääasiassa Vuotsoon. Sodankylän kunnan alueella on historiallisista syistä paljon kielensä menettäneitä saamelaisia, mutta toisaalta viime vuosien kielenelvytystyö kielipesissä on muuttanut tilannetta niin, että yhä useampi lapsi tarvitsee saamenkielisiä palveluita. Kielenelvytys on ollut nopeaa, ja palvelutarpeet Sodankylän kunnan alueella ovat muuttuneet viime vuosina nopeasti. Saamenkielisten lasten palvelutarpeisiin kunta on pystynyt reagoimaan muun muassa lisäämällä resursseja kielipesätoimintaan ja ostopalveluilla, mutta kunnassa ei ole pitkän ajan suunnitelmaa saamenkielisten palveluiden kehittämiseksi.

Kunnan nykytilanne toimialoittain

Sosiaali- ja terveyspalvelut

Sodankylän kunnassa on saatavilla joitain pohjoissaamenkielisiä palveluita ikäihmisille ja lapsille. Ikäihmisten palveluissa työskentelee lähihoitajia, ja saamenkielisten koululaisten terveystarkastuksia varten ostetaan saamenkielisen terveydenhoitajan palveluita kunnan ulkopuolelta. Lisäksi Vuotson alueella kunta tekee läheistä yhteistyötä Sámi Soster ry:n Birgen ruovttus-hankkeen kanssa. Saamen kielten näkyvyyttä sosiaali- ja terveyspalveluissa on pyritty lisäämään muun muassa hankkimalla uuteen terveyskeskukseen saamenkieliset opastekyltit. Kaikkia sosiaali- ja terveyspalveluita olisi saatavilla tulkkauksen avulla. Käytännössä tulkkausta pyydetään harvoin, eikä sitä tarjota aktiivisesti. Sodankylän kunnan nettisivuilla on niukasti tietoa saamenkielisistä palveluista, eikä esimerkiksi saamenkielisten työntekijöiden nimiä. Sodankylän kunnan

nettisivut ovat täysin suomenkieliset. Sosiaali- ja terveystalveluissa käytettäviä lomakkeita ja muuta materiaalia ei ole käännetty saamen kielelle.

Sivistystalvelut

Sodankylän kunnassa on kunnan järjestämää pohjoissaamen kielen kielipesätoimintaa Sodankylässä ja Vuotsossa. Työntekijöiden löytäminen on ollut haastavaa. Epäpäteviä työntekijöitä on pyritty pätevoittämään erilaisen koulutusten avulla. Työntekijöillä on ollut mahdollisuus osallistua erilaisiin täydennyskoulutuksiin ammattitaidon ylläpitämiseksi. Kouluissa tilanne on hyvin samankaltainen kuin varhaiskasvatuksessa: kielitaitoisten työntekijöiden rekrytointi on haastavaa. Erona varhaiskasvatukseen on se, että joustavia opintopolkuja epäpätevien työntekijöiden pätevoittämiseksi on vähemmän saatavilla. Varhaiskasvatuksen ja koulujen saamenkieliset työntekijät nostivat Sodankylässä esiin kielilisen riittämättömyyden ja materiaalipuutteen aiheuttaman lisätyön. Työntekijät ovat kääntäneet varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tarvittavia lomakkeita, esimerkiksi ilmoittautumislomakkeita, saameksi muun työnsä ohella. Lomakkeita ei ole saatavilla kunnan nettisivuilla.

Kulttuuri- ja vapaa-aikatoimessa ei Sodankylässä ole saamenkielisiä työntekijöitä.

Tekniset talvelut

Tekninen toimi kääntää saamen kielilain 8§ mukaiset ilmoitukset, kuulutukset ja julkapanot. Saamenkielisiä lomakkeita ei Sodankylän kunnan teknisessä toimessa ole saatavilla. Talvelut ovat siirtyneet viime vuosina yhä enemmän verkkoon valtakunnalliseen talveluun (<https://www.lupapiste.fi/>), jossa ei ole mahdollista asioida saamen kielillä.

Hallinto

Sodankylän kunnan hallinnossa ei ole saamenkielisiä työntekijöitä. Kunnan viestintä ja nettisivut ovat suomenkielisiä, lukuun ottamatta rekrytointi-ilmoituksia ja kielilain 8§:n

vaatimia ilmoituksia, kuulutuksia ja julkipanoja. Materiaaleja käännetään tarvittaessa Saamelaiskäräjien kääntäjillä. Nettisivujen sisällöt on jo aiemmin käännetty saameksi, mutta ne eivät ole vielä verkossa. Saamenkielisten nettisivujen puute vaikeuttaa saamenkielisten kuntalaisten tiedonsaantia kaikista kunnan saamenkielisistä palveluista.

Sodankylän IT-palvelut vastaavat saamen kielten käyttöä helpottavien tietokoneohjelmien asennuksista kunnan työntekijöiden tietokoneille. Näitä on käytössä erityisesti sivistystoimen puolella, mutta niitä ei aktiivisesti tarjota muiden alojen työntekijöille.

Toimenpide-ehdotukset

Sosiaali- ja terveystoimet

- Tuodaan nettisivuilla ja tuo myös muissa viestintäkanavissa selkeästi esille, mitä saamenkielisiä sosiaali- ja terveystoimia kunnassa on saatavilla.
- Täydennetään tarvittaessa kunnan omia saamenkielisiä palveluita ostopalveluilla, erityisesti kouluterveydenhuollon ja neuvolapalveluiden osalta.
- Tuodaan palvelupolut selkeästi näkyviin. Nettisivuilla ja toimipisteissä on selkeästi näkyvillä ohjeet siitä, miten saamenkielistä palvelua saa: kenelle kerrotaan, että haluaa käyttää saamenkielistä palvelua ja missä vaiheessa, ja keitä saamenkielisiä työntekijöitä toimialalla on.
- Tuodaan myös tulkkauksen palvelupolku näkyviin kuntalaisille. Kerrotaan nettisivuilla ja toimipisteissä, miten tulkkauksen pyytäminen käytännössä etenee ja milloin tulkkauksen tarpeesta on hyvä kertoa, jotta siihen osataan varautua.
- Huolehditaan, että ajantasainen tulkkilista on helposti saatavilla jokaisessa toimipisteessä.
- Varmistetaan, että saamenkielisten työntekijöiden käytössä on saamen kielten sanakirjat ja mahdollisia sanalistoja ammattisanastosta.

- Kartoitetaan, mitä lomakkeita, esitteitä ja muuta kirjallista materiaalia toimialalla on käytössä ja mille olisi tarvetta. Selvitetään yhteistyömahdollisuutta muiden saamelaisalueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa uusien materiaalien tuottamisen suhteen.
- Järjestetään saamenkielisille työntekijöille mahdollisuus osallistua säännöllisesti työajalla saamen kielisiin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviin täydennyskoulutuksiin. Esimies muistuttaa työntekijöitä mahdollisuudesta osallistua täydennyskoulutuksiin.
- Lisätään saamenkielisten työntekijöiden verkostoitumismahdollisuuksia yli kuntarajojen, esimerkiksi säännöllisten etäkokousten kautta.
- Perehdytetään toimialan suomenkieliset työntekijät saamen kielilakiin ja siihen, miten he voivat huomioida saamen kielet työssään, vaikka eivät itse osaa saamen kieliä. Kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten tulkkaus tai potilaan läheisen antama kieliapu vaikuttaa asiakastilanteeseen.

Sivistyspalvelut

- Määräaikaiset kielitaitoiset työntekijät pyritään vakinaistamaan, ja niitä, joilla puuttuu ammatillinen pätevyys, tuetaan opintojen loppuun saattamisessa esimerkiksi joustamalla työaikojen suhteen. Jos alalle on mahdollista kouluttautua oppisopimuksella, tarjotaan kielitaitoiselle työntekijälle mahdollisuutta oppisopimuskoulutukseen ja sitä kautta vakinaiseen työsuhteeseen.
- Kielitaitoisten työntekijöiden ammattitaitoa tuetaan mahdollistamalla osallistuminen saamen kielisiin ja kulttuuriin liittyviin koulutuksiin työajalla.
- Kartoitetaan, mitä käännöksiä on sivistyspalvelujen lomakkeista, esitteistä ja muista materiaaleista on käännetty saamen kielille. Huolehditaan, että käännetyt materiaalit ovat kuntalaisten saatavilla kunnan nettisivuilla. Tehdään käännössuunnitelma puuttuvista materiaaleista.
- Kirjasto- ja tietopalveluissa, kulttuuritoiminnassa, liikuntatoimessa ja nuorisotyössä tehdään yhdessä vuosisuunnitelma, jossa huomioidaan toiminta eri saamen kielillä. Näin pystytään paremmin ennakoimaan esimerkiksi tarve kääntää tapahtumien mainoksia. Vuosisuunnitelmassa huomioidaan yhteistyö Saamelaiskäräjien,

saamelaisyhdistysten ja muiden saamelaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa kaikilla saamen kielillä. Yhteistyön tavoitteena on lisätä saamen kielten osuutta tapahtumissa tilanteessa, jossa kunnalla ei ole saamenkielisiä työntekijöitä kyseisillä aloilla.

Tekniset palvelut

- Kartoitetaan yhdessä muiden kuntien kanssa, mitä saamenkielisiä lomakkeita on käytössä ja voitaisiinko niitä käyttää myös muissa kunnissa.
- Tehdään käännösuunnitelma yhdessä muiden saamelaisalueen kuntien kanssa ja jaetaan käännöskulut niiltä osin, kun kyse on kaikkien kuntien käyttämistä lomakkeista.
- Tarkistetaan, että työntekijöillä on käytössään ajantasainen lista tulkkien yhteystiedoista

Hallinto

- Lisätään kunnan nettisivuille saamenkieliset sisällöt, jotka on jo käännetty valmiiksi.
- Tiedotetaan kunnan saamenkielisistä palveluista suunnitelmallisesti ja hyödyntäen toimialarajat ylittäviä infopaketteja.
- Tarkistetaan saamen kielen taidosta maksettavan lisän taso.
- Tarjotaan aktiivisesti saamen kielen käyttöä helpottavia tietokoneohjelmia kunnan kaikille työntekijöille, myös kieltä opetteleville.
- Tehdään selkeä linjaus siitä, millä perusteilla kunnan työntekijät voivat hakea virkavapaata saamen kielilain 25§ mukaiseen saamen kielen opiskeluun ja tiedotetaan työntekijöille aktiivisesti koulutusmahdollisuudesta.
- Selvitetään, onko kunnan työntekijöille mahdollista esimerkiksi lukion kautta järjestää matalan kynnyksen saamen alkeiskursseja.
- Koordinoidaan eri toimialojen saamelaisien kielelliset oikeudet huomioivien perehdyttämispakettien valmistelua.

Utsjoki

Kunnan erityispiirteet

Utsjoen kunnan tilanne eroaa muiden saamelaisalueen kuntien tilanteesta monella tavalla. Toisin kuin muissa kunnissa, Utsjoella enemmistö kuntalaisilta on äidinkieleltään saamenkielisiä. Saamenkielisten kuntalaisten suuri määrä näkyy saamenkielisten palvelujen suurena tarpeena, mutta myös siinä, että kunnassa on muihin kuntiin verrattuna paljon saamenkielisiä työntekijöitä. Saamen kieli on otettu huomioon Utsjoen kuntastrategiassa ja muissa asiakirjoissa, ja se on luonnollinen osa kunnan toimintaa kaikilla toimialoilla. Saamen kieli näkyy kaikessa kunnan viestinnässä. Kielistrategiatyön loppuvaiheessa Utsjoen kunta valmisteli uusien nettisivujensa julkaisemista saameksi ja suomeksi.

Kunta pyrkii aktiivisesti edistämään saamen kielen tilannetta muun muassa tarjoamalla työntekijöilleen matalan kynnyksen kielenopiskelumahdollisuuksia lukion saamen kielen kurssien kautta. Kielitaito huomioidaan työntekijöiden palkkauksessa, ja saamen kielilisää on vastikään nostettu. Kunnan haasteena on työntekijöiden saatavuus erityisesti sosiaali- ja terveysalalle sekä sivistystoimen palveluihin. Kielilisan nostamisen ja matalan kynnyksen kielikurssien tarjoamisen toivotaan kunnan houkuttelevan uusia työntekijöitä. Kunta on panostanut myös uusien vuokra-asuntojen rakentamiseen työntekijöiden saamiseksi.

Utsjoen kuntalaiset olivat pääosin tyytyväisiä kunnan työntekijöiden kielitaitoon. Kunnan saamenkielisillä työntekijöillä koettiin olevan hyvä, luonteva kielitaito ja heidän kanssaan on luontevaa käyttää saamea asiointikielenä. Myös työntekijät itse kertoivat, että kokevat saamen kielen käyttämisen suullisesti työssään luontevaksi. Sen sijaan saamen kielen kirjoittamiseen Utsjoen kunnan työntekijät kaikilla toimialoilla toivoivat saavansa enemmän tukea.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Kuntalaiset kertoivat kuntalaiskyselyssä saavansa tietoa kunnan palveluista suoraan työntekijöiltä. Suoraan työntekijöiltä saatava tieto palvelee osaa kuntalaisista, mutta siihen sisältyy myös riski siitä, että miten tiedotus toimii, jos kuntalainen ei ole tekemisissä työntekijöiden kanssa. Kunnan omien, virallisten tiedotuskanavien kautta kuntalaiset eivät kokeneet saavansa tietoa palveluista. Kuntalaiskyselyssä tuli ilmi myös se, etteivät kuntalaiset tiedä, mitä kautta voivat antaa palautetta saamenkielisistä palveluista.

Utsjoella erityistä on myös Norjan rajan läheisyys, joka on mahdollistanut käytännön yhteistyötä saamen kielen suhteen esimerkiksi perusopetuksessa. Perusopetuksen yhteistyö Sirman koulun kanssa on alkanut hankkeesta, ja Utsjoen kunta hakeekin aktiivisesti kuntaan erilaisia hankkeita ja projekteja, jotka tukevat saamen kieltä. Hankkeiden avulla kunnassa on päästy kokeilemaan monenlaisia toimintamalleja, mutta haasteena on hankkeiden tulosten juurruttaminen pysyväksi niin, että niistä tulisi pysyviä käytäntöjä kuntaan.

Kunnan nykytilanne toimialoittain

Sosiaali- ja terveystalvet

Utsjoen kunnassa on vakiintuneita saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvet. Kuntalaiskyselyssä kuntalaiset antoivat positiivista palautetta erityisesti saamenkielisen lääkäriin talvet. Äidinkielisten saamenkielisten työntekijöiden kielitaito koettiin hyväksi ja heidän kanssaan saameksi asiointi luontevaksi.

Toisaalta kuntalaiset nostivat esiin myös sosiaali- ja terveystalvetiin liittyviä huolia: saamenkielistä talvet ei kielistrategiatyön aikana loppuvuodesta 2019 ollut mahdollista saada fysioterapeutilta, työterveyshuollosta, sosiaalityöstä tai hammaslääkäriltä. Erityisenä huolenaiheena Utsjoella nousi esiin hoidon tarpeen arviointi puhelimitse. Puhelinpalvelussa ei ole saamenkielistä työntekijää. Kuntalaiset nostivat esiin huolen potilasturvallisuudesta, jos potilas tulee hoidon tarpeen arvioinnissa

ymmärretyksi väärin. Kuntalaisten huoli on sosiaali- ja terveystalveluissa tiedossa, ja terveystneuvonnan työjärjestelyjä ollaan miettimässä uudestaan.

Kuntalaiset nostivat esiin huolen siitä, ettei sosiaali- ja terveystalveluissa aina tarjota mahdollisuutta tulkkaukseen. Kyselyyn vastanneet kuntalaiset korostivat, että asioivat mieluiten suoraan saamenkielisen työntekijän kanssa, ja että tulkkaukseen vaihtoehto, jos saamenkielistä palvelua ei muuten ole saatavilla. Tulkkauksen tarjoamista etenkin ikäihmisille pidettiin kuitenkin tärkeänä potilasturvallisuuden takia.

Sosiaali- ja terveystalveluista puuttuu kirjallisia saamenkielisiä materiaaleja, kuten lomakkeita ja esitteitä. Kunnalla ei ole resursseja tuottaa niitä itse. Saamenkielisillä työntekijöillä on ollut mahdollisuus osallistua saamenkielisille työntekijöille järjestettyihin täydennyskoulutuksiin silloin, kun niitä on ollut tarjolla.

Suomenkielisten työntekijöiden perehdytyksessä ei ole vakiintunutta käytäntöä siitä, miten heidät perehdytetään saamen kielilakiin ja saamen kielen huomioimiseen työssään. Perehdyttämisvaihe on usein kiireinen, ja kielellisiin oikeuksiin tutustuminen jää usein työntekijän omalle vastuulle.

Sivistystalvelut

Utsjoen kunnan sivistystalveluista kuntalaiset antoivat positiivista palautetta. Erityisesti varhaiskasvatukseen ja saamenkielisen nuorisotyön aloittamiseen kuntalaiset kertoivat olevansa tyytyväisiä.

Sivistystoimen talveluissa Utsjoella on pulaa saamenkielisistä työntekijöistä.

Kielitaitoisten työntekijöiden pätevyitymistä pyritään tukemaan joustavilla järjestelyillä, jotka mahdollistavat opiskelun työn ohella. Työntekijöillä on ollut mahdollisuuksia osallistua oman alansa saamenkielisten työntekijöiden täydennyskoulutuksiin, mutta osallistumismahdollisuuksia toivottiin enemmän. Täydennyskoulutuksia toivottiin erityisesti pedagogiaan ja kielenhuoltoon liittyen.

Sivistyspalveluissa on pyritty perehdyttämään myös suomenkielisiä työntekijöitä kaksikielisessä kunnassa työskentelyyn ja siihen, miten suomenkieliset työntekijät voivat huomioida saamen kielen työssään, vaikka eivät itse osaa kieltä. Suomenkieliset työntekijät ovat olleet kiinnostuneita saamen kielen alkeiskursseista työnsä ohella. Utsjoella työntekijöiden on mahdollista osallistua saamen kielen alkeiskurssille, mutta tämä mahdollisuus ei ole ollut avoin opettajille heidän työaikansa takia. Sivistystoimen järjestämällä alkeiskurssilla on ollut muiden alojen työntekijöitä, ja sen avulla on saatu lisättyä saamen kielen näkyvyyttä esimerkiksi kirjastopalveluissa.

Sivistystoimen lomakkeita on käännetty saameksi. Kunnan nettisivu-uudistus on kesken, ja lomakkeet on tarkoitus saada uusituille sivuille sähköisessä muodossa.

Tekninen ja elinkeinotoimi

Utsjoen teknisen ja elinkeinotoimen palveluissa on saamenkielistä henkilökuntaa, ja palveluita on mahdollista saada saameksi. Lomakkeita on käännetty jonkin verran, mutta kääntäminen ei ole suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Saamenkielisten lomakkeiden lisäksi tarvetta on myös saamenkielisille infopaketeille, esimerkiksi yrittäjien palveluista kunnassa.

Utsjoen kuntaan haetaan aktiivisesti saamen kieltä tukevia hankkeita.

Teknisen toimen palvelut ovat siirtyneet viime vuosina yhä enemmän verkkoon valtakunnalliseen palveluun (<https://www.lupapiste.fi/>) ,jossa ei ole mahdollista asioida saamen kielillä.

Hallinto

Utsjoen kunnan hallinnossa saamen kieli on huomioitu muun muassa kuntastrategiassa ja asiakirjojen käännöksissä. Haasteena Utsjoen kunnassa on viestintä. Saamen kielen

huomioiminen kunnan viestinnässä on vakiintunutta, mutta siihen ei ole selkeitä, auki kirjoitettuja linjauksia, joita voitaisiin hyödyntää esimerkiksi uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Erityisesti päivittäinen, kunnan palveluja ja päätöksentekoa koskeva viestintä hyötyisi selkeämmistä linjauksista. Kunnan nettisivu-uudistus on kesken, ja uusilla sivuilla on tarkoitus olla enemmän saamenkielistä sisältöä.

Toimenpide-ehdotukset toimialoittain

Sosiaali- ja terveystyöpalvelut

- Pyritään sisäisillä työjärjestelyillä parantamaan hoidon tarpeen arvioinnin puhelinpalvelun toimivuutta saameksi. Tiedotetaan kuntalaisille uusista järjestelyistä, jotta kuntalaiset tietävät palvelua olevan saatavilla saameksi.
- Tuodaan palvelupolut selkeästi näkyviin. Nettisivuilla ja toimipisteissä on selkeästi näkyvillä ohjeet siitä, miten saamenkielistä palvelua saa: kenelle kerrotaan, että haluaa käyttää saamenkielistä palvelua ja missä vaiheessa.
- Tuodaan myös tulkkauksen palvelupolku näkyviin kuntalaisille. Kerrotaan nettisivuilla ja toimipisteissä, miten tulkkauksen pyytäminen käytännössä etenee ja milloin tulkkauksen tarpeesta on hyvä kertoa, jotta siihen osataan varautua.
- Huolehditaan, että ajantasainen tulkkilista on helposti saatavilla jokaisessa toimipisteessä.
- Varmistetaan, että jokaisessa toimipisteessä on työntekijöiden käytössä saamen kielten sanakirjat ja mahdollisia sanalistoja ammattisanastosta.
- Kartoitetaan, mitä lomakkeita, esitteitä ja muuta kirjallista materiaalia toimialalla on käytössä ja mille olisi tarvetta. Selvitetään yhteistyömahdollisuutta muiden saamelaisalueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa uusien materiaalien tuottamisen suhteen.
- Pyritään vakinaistamaan määräaikaiset saamen kielten taitoiset työntekijät mahdollisimman nopeasti. Joustetaan esimerkiksi opintojen saattamiseksi loppuun.
- Järjestetään saamenkielisille työntekijöille mahdollisuus osallistua säännöllisesti työajalla saamen kieliin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviin täydennyskoulutuksiin

ja tiedotetaan tästä aktiivisesti. Esimies muistuttaa työntekijöitä mahdollisuudesta osallistua täydennyskoulutuksiin. Kiinnitetään erityistä huomiota saamen kielten kirjoittamiseen liittyviin koulutuksiin.

- Lisätään saamenkielisten työntekijöiden verkostoitumismahdollisuuksia yli kuntarajojen, esimerkiksi säännöllisten etäkokousten kautta.
- Tehdään saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin perehdyttämissuunnitelma ja valmistellaan perehdyttämismateriaalit sosiaali- ja terveysalan suomenkielisille työntekijöille. Kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten he voivat huomioida saamen kielet työssään, vaikka eivät itse osaa saamen kieltä. Huomioidaan, miten tulkkaus tai potilaan läheisen antama kieliapu vaikuttaa asiakastilanteeseen.
- Selvitetään suomenkielisten työntekijöiden mahdollisuudet osallistua työajalla sopiville saamen kielen alkeiskursseille

Sivistyspalvelut

- Määräaikaiset kielitaitoiset työntekijät pyritään vakinaistamaan, ja niitä, joilla puuttuu ammatillinen pätevyys, tuetaan opintojen loppuun saattamisessa esimerkiksi joustamalla työaikojen suhteen. Jos alalle on mahdollista kouluttautua oppisopimuksella, tarjotaan kielitaitoiselle työntekijälle mahdollisuutta oppisopimuskoulutukseen ja sitä kautta vakinaiseen työsuhteeseen.
- Kielitaitoisten työntekijöiden ammattitaitoa tuetaan mahdollistamalla osallistuminen saamen kieliiin ja kulttuuriin liittyviin koulutuksiin työajalla.
- Kartoitetaan, mitä käännöksiä on sivistyspalvelujen lomakkeista, esitteistä ja muista materiaaleista on käännetty saamen kielille. Huolehditaan, että käännetty materiaalit ovat kuntalaisten saatavilla kunnan nettisivuilla. Tehdään käännössuunnitelma puuttuvista materiaaleista.
- Selvitetään suomenkielisten sivistyspalveluiden työntekijöiden mahdollisuus osallistua lukion saamen alkeiskurssille.

Elinkeinotoimi ja tekniset palvelut

- Jatketaan saamen kieltä tukevien hankkeiden hakemista kuntaan
- Tehdään käännessuunnitelma lomakkeista ja muista materiaaleista, joille on tarvetta saamen kielellä. Teknisen toimen lomakkeiden suhteen aloitetaan yhteistyö muiden saamelaisalueen kuntien kanssa.
- Palveluiden siirtyessä verkkoon kiinnitetään huomiota mahdollisuuksiin asioida verkossa saameksi

Hallinto

- Kunnan nettisivu-uudistuksen yhteydessä käydään läpi saamenkielisten sivujen sisältä jokaisella toimialalla, ja tarkistetaan, että sivuilta on ladattavissa mahdolliset kunnan tuottamat saamenkieliset esitteet, infopakettit ja lomakkeet.
- Kunta alkaa kerätä palautetta palveluistaan kielinäkökulmasta, jotta voidaan ennakoida tulevia palvelutarpeita
- Suomenkielisten työntekijöiden perehdytyksessä huomioidaan saamelaisten kielelliset oikeudet sivistystoimen mallin mukaisesti
- Tehdään yhteinen linjaus saamenkielisestä viestinnästä, ja kiinnitetään erityistä huomiota selkeisiin käännessjärjestelyihin, jos jonkin palvelun tiedottamisesta vastaava henkilö ei itse ole saamenkielinen
- Valmistellaan toimialojen rajat ylittäviä infopaketteja kuntalaisten elämäntilanteiden mukaan, esimerkiksi lapsiperheille ja ikäihmisille.
- Tiedotetaan kunnan työntekijöille aktiivisesti mahdollisuudesta osallistua saamen kielen alkeiskurssille.
- Tehdään täydennyskoulutusten suunnittelun suhteen yhteistyötä hankkeiden, Saamelaiskäräjien ja muiden kuntien kanssa.
- Tehdään käännessuunnitelma hallinnon lomakkeista ja muista kirjallisista materiaaleista.
- IT-palveluiden kautta tarjotaan saamen kielen kirjoittamista helpottavia ilmaisohjelmia kaikkien työntekijöiden käyttöön, myös saamen kieltä opettelevien.

Kielellisten oikeuksien seurantaindikaattori kunnille

Kunnat nostivat esiin heti kielistrategiaprojektin alussa kehittämistarpeena saamenkielisten palveluiden pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kehittämisen. Kunnissa koettiin ongelmalliseksi se, että niillä ei ollut omia tapoja arvioida saamenkielisten palveluiden tilaa, käsitellä saamenkielistä palveluista tullutta palautetta ja reagoida esiin nousseisiin palvelutarpeisiin nopeasti. Arjen työssä saamenkielisten palveluiden kehittäminen hukkuu helposti muiden kiireiden joukkoon. Saamelaiskäräjät seuraa kielilain toteutumista, mutta Saamelaiskäräjien palaute tulee kunnille yleensä hieman jälkikäteen isompien selvitysten yhteydessä tai silloin, jos jossain palvelussa asiakkaiden tyytymättömyys on kärjistynyt siihen pisteeseen, että he ovat ottaneet yhteyttä kieliturvasihteriin. Kuntien tavoitteena on, että ne pystyvät itse seuraamaan ja reagoimaan saamenkielisten palveluiden tilanteisiin ja muuttuneisiin palvelutarpeisiin joustavasti, nopeasti ja yhteistyössä saamenkielisten työntekijöiden kanssa.

Osana kielistrategiaprojektia on laadittu kunnille indikaattori saamenkielisten kuntalaisten kielellisten oikeuksien seurantaan. Indikaattorille on haettu mallia Oikeusministeriön kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorista, mutta sitä on kuntien toiveiden mukaan sovellettu niin, että kysymykset ja tarkasteltavat asiat ovat mahdollisimman konkreettisia ja kuntien järjestämien palvelujen kannalta relevantteja. Indikaattorin läpi käyminen vuosittain jokaisella kunnan toimialalla toimii kunnille työkaluna seurata saamenkielisten palveluiden tilaa ja reagoida palautteissa, palvelutarpeissa ja työntekijätilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin.

Ohje indikaattorin käyttöön

Indikaattori käydään kunnissa vuosittain läpi keskustellen ja kirjallisesti jokaisella toimialalla. Toimialan johtaja vastaa siitä, että indikaattoria käytetään vuosittain. Hänen lisäksi indikaattorityöskentelyssä ovat mukana toimialan eri palveluista vastaavat johtajat, esimerkiksi sivistystoimessa varhaiskasvatuksesta vastaava johtaja, vapaa-aikasihteeri ja muut palveluista vastaavat henkilöt. On tärkeää, että myös toimialan saamenkieliset työntekijät osallistuvat

Sodankylä
Lapin tähtikunta

indikaattorityöskentelyyn ja pääsevät näin osallistumaan saamenkielisten palveluiden kehittämiseen.

Inarin kunnassa kaikki toimialat käyvät indikaattorin läpi kolmen saamen kielen näkökulmasta eli pohjoissaamen, inarinsaamen ja koltansaamen. Jos toimialalla on inarin- ja koltansaamenkielisiä työntekijöitä, huolehditaan, että heillä on mahdollisuus osallistua indikaattorityöskentelyyn.

Jokainen indikaattorin kysymys käydään läpi kahdesta näkökulmasta:

1. Mikä on tilanne nyt?
2. Mikä on palvelun kehittämisen suunta?

Sodankylä
Lapin tähtikunta

Indikaattori (seurantakohde)	Tarkasteltavat kysymykset	Esimerkkejä tietolähteistä
Lainsäädännön ja hallinnolliset muutokset	Mitä toimialaa koskevia lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia muutoksia on tapahtunut? Miten saamen kielet on huomioitu muutoksissa?	Finlex, lausuntopalvelu, kunnan omat asiakirjat
Saamen kielet kunnan ohjelmissa, strategioissa ja muissa asiakirjoissa	Mitä uusia kunnan ohjelmia ja strategioita kunnassa on tullut käyttöön? Miten saamen kielet on huomioitu? Miten vaikuttaa toimialan toimintaan?	Kunnan omat asiakirjat
Oikeussuojakeinojen käyttö	Tehdyt valitukset, kantelut – miksi on päädytty näihin? Oltaisiinko voitu välttää, miten?	Asiakirjat
Tiedottaminen	Ovatko toimialan saamenkieliset verkkosivut ajan tasalla? Miten, missä ja kuinka paljon toimialan toiminnasta on tiedotettu saamen kielillä?	Kunnan omat verkkosivut, raportti viestinnästä.
Tietoisuus kielellisistä oikeuksista	Kaikki työntekijät: ovatko uudet työntekijät saaneet perehdyttämisen yhteydessä tietoa saamelaisten kielellisistä oikeuksista? Miten? Kuka on perehdyttänyt?	Ajantasainen perehdyttämissuunnitelma. Viestintä.

	Kuntalaiset: Miten kuntalaisille tarjotaan saamenkielisiä palveluja?	
Tulkkauspalveluiden käyttö ja toteutuminen	Miten tulkkauspalveluita tarjotaan? Virka-aikana ja ulkopuolella. Onko tulkkilista ajan tasalla ja kaikkien työntekijöiden saatavilla? Käytettyjen tulkkauspalveluiden määrä. Huom. tämä suhteessa saamenkielisten työntekijöiden määrään	Toimialojen selvitykset tulkkauspalveluiden käytännöistä ja käytöstä.
Saamenkielinen henkilöstö	Saamenkielisen henkilöstön määrä. Parhailaan ammatilliseen pätevyyteen tähtäävässä koulutuksessa olevan saamenkielisen henkilöstön määrä. Parhailaan SAKK kielikoulutuksessa olevan henkilöstön määrä. Mahdolliset ostopalveluina toteutettavat palvelut.	Toimialojen omat selvitykset.

	<p>Millaista saamen kieliin ja saamelaiseen kulttuuriin liittyvää koulutusta on ollut työntekijöille tarjolla edellisen vuoden aikana?</p> <p>Osallistujamäärät.</p>	
Kirjalliset materiaalit	<p>Mitä lomakkeita ja muuta materiaalia on käännetty?</p> <p>Missä käännetyt materiaalit ovat saatavilla?</p> <p>Mitä on tarkoitus kääntää ensi vuonna?</p>	Käännössuunnitelma
Sähköiset palvelut	<p>Mitä toimialan palveluja on mahdollista käyttää sähköisesti saameksi? Onko suunnitteilla ottaa käyttöön uusia järjestelmiä?</p> <p>Onko toimialan työntekijöillä käytössään saamen kielen näppäimistö, nettisanakirjat ja Divvun-ohjelma?</p>	Toimialan ja IT-palveluiden yhteinen selonteko, työntekijäkyselyt.
Saamenkielisten kuntalaisten osallisuus	<p>Miten saamenkielisiltä kuntalaisilta on kerätty palautetta toimialan palveluista?</p> <p>Millaista palautetta saamenkieliset kuntalaiset ovat antaneet?</p>	Palautteet

Saamelaisalueen kuntien saamenkieliset palvelut tulevaisuudessa

Saamelaisalueen kunnilla on ollut niiden saamen kielistrategiatyöhön sitoutuessa ollut vahva tahto saamenkielisten palvelujen kehittämiseen, ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttamiseen. Strategiatyön aikana kunnat ovat rakentavasti käsitelleet saamenkielisten palveluidensa tilannetta. Kunnat ovat löytäneet palveluistaan vahvuuksia, mutta myös vakavia puutteita saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttamisessa. Kuntien sisäinen ja kuntien välinen keskustelu on ollut kielistrategiatyön aikana avointa ja ratkaisukeskeistä, tähdäten pitkällä aikavälillä toimiviin, kestäviin ratkaisuihin.

Kielistrategiatyö antaa saamelaisalueen kunnille työkaluja ja uusia yhteistyöverkostoja saamenkielisten palveluiden kehittämisen tueksi. Kunnilla on käytössään niiden kullekin toimialalle räätälöityjä ja yhdessä kielistrategiatyöntekijän kanssa muotoiltuja toimenpide-ehdotuksia, joista ne voivat aloittaa saamenkielisten palveluiden kehittämisen ja saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttamisen vahvistamisen. Kunnilla on käytössään kielellisten oikeuksien seurantaindikaattori, joka tukee kuntien oma-aloitteista saamenkielisten palveluiden tilanteen seurantaa.

Saamelaisalueen kuntien yhteisen saamen kielistrategiatyön haasteena on toimenpide-ehdotusten toteuttaminen ja kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorin käytön juurruttaminen kuntiin. Kuntien tavoitteena on, että juurruttuaan osaksi kuntien toimintakulttuuria saamenkielisten palveluiden kehittäminen on sujuvaa ja tapahtuu luontevasti osana kuntien perustoimintaa. Kunnat ovat tuoneet esiin huolensa siitä, etteivät niiden nykyiset resurssit mahdollista saamenkielisten palveluiden kehittämistyötä siinä laajuudessa kuin ne itse pitäisivät alkuvaiheessa tarpeellisena. Kunnissa on huomattavia osaamisvajeita esimerkiksi saamen kielilain tuntemuksessa, ja useita käytäntöjä, joiden muuttaminen on saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta välttämätöntä. Kunnat tulevat oman arvionsa mukaan tarvitsemaan lisäresursseja saamen kielistrategian juurruttamiseen, jotta ne voivat paikata tämänhetkiset osaamisvajeet ja luoda uutta, itseään ylläpitävää saamelaisten kielelliset oikeudet huomioivaa toimintakulttuuria.

Sodankylä
Lapin tähtikunta

